

BIDRAG

til

Kundskab om Qvænerne

i

Kongeriget Norge,

af

Nils Vibe Stockfleth,
Præst.

CHRISTIANIA.

Forlagt af C. A. DYBWAD.

Trykt hos W. C. Fabritius.
1848

FORORD.

Ved Qvænerne menes her de samme, som i Sverige kaldes Finner, del er alle de, som tale det finlandske Sprog. Selv kalder Folket sig Suomalaiset, Suomer, og Finland Suomenmaa, Suomenland.

INDHOLD.

	Side
Qvænerne i Finmarkens Amt.....	1—50.

a.

Meningerne om det Gavnige eller Ikkegavnige i dette Folks Indvandring og Nedsættelse have været delte. Efterat have anført hvad der har været sagt og skrevet imod Qvænernes Indvandring og Nedsættelse i Rigets nordlige Egne anføres Fordelene af dette Folks Indvandring. Folket er opvakt, virksomt, vindskibeligt og sparsommeligt. Bjergværksdrift, Spidsbergfangst, Bankfiskeri og intet Foretagende, som er afhængigt af Haandarbeide, kan med Held drives i Finmarken uden ved Hjælp af Qvænerne, hvis Indvandring og Nedsættelse derfor maa erkjendes for et Gode i statsøkonomisk Henseende, saa meget mere da derved den norske Befolkning ikke lider nogen uretfærdig Fortrængsel.

End mere have Meningerne været delte om og hvorvidt deres Sprog med Billighed og Retfærdighed kunde gjøre Fordring paa at blive taalt. Grundene for og mod anføres, prøves og undersøges. Det aldeles Uudførlige i at tilintetgjøre deres Sprog vises, ligeledes baade det Politisk- og Kristelig-Rigtige og Nødvendige i at lade deres Sprog vederfaare Retfærdighed og Anerkjendelse.

Qvænerne i Finmarken.

Meningerne om det Gavnige eller Ikkegavnige i dette Folks Indvandring og Nedsættelse have været delte, og ere det tildels endnu; men endnu mere have Meningerne været delte, om og hvorvidt deres Sprog med Billighed og Retfærdighed kunde gjøre Fordring paa at blive taalt. I sine: "Optegnelser fra Finmarken" har Provst Rode med fuldkommen Føie henledet regjeringens Opmærksomhed paa denne Gjenstand.

Om Qvænerne hedder det i Optegnelserne Side 95, 86, 98 og 99:

"Da det var Fiskeriet, som lokkede de Norske til i det 14de Aarhundrede at nedsætte sig i Finmarken, have de naturligvis udvalgt sig de for denne Næringsdrift mest beleilige Steder, nemlig ved Havkysten, og først efterhaanden, som de begyndte at lægge nogen Vind paa Fædrift, trukket sig længere ind i de dybere Fjorde, der sandsynligvis først meget senere ere blevne befolkede. Det var derfor her Qvænerne lettest fandt

Plads da de i Førstningen af forrige Aarhundrede begyndte at flytte over til Finmarken fra de nordligste Egne i de svenske Lapmarker. Om maaske Enkelte have nedsat sig her allerede tidligere, har saadant dog neppe været almindeligt for. At de hertil ere indkomne fra de svenske Lapmarker norden for den bothniske Bugt, er vitterligt nok, og siges udtrykkelig i Rector Schanches Brev til Missionscollegiet af 1730; og da Antallet af disse indvandrede vel ei er meget betydeligt i Sammenligning med Landets tidligere Indvaanere, da de end ikke nu ere udbredte overalt i Finmarken og vel egentlig maa betragtes som Fremmede her i Landet, hvis Efterkommere man skulde formodet at ville sammensmelte med Landts egne indbyggere, som det pleier at gaa med andre Fremmede, der enkeltvis nedsætte sig i et fremmed Land; saa kunde Qvæernes oprindelige Herkomst vel ikke egentlig være Finmarkens Historie vedkommende; — men da man her finder det besynderlige Phænomen, at Qvæerne, just fordi de ikke have adspredt sig overalt i Finmarken, men bo samlede paa enkelte Steder, hvor de i Henseende til Antal have Overvægten, ei alene have vedligeholdt Sprog og Sæder igjennem flere Generationer, men endog for en stor Del overført samme paa deres Naboer, saa han man nu ei andet end betragte dem som en særskilt 3dic Klasse af Finmarkens Indvaanere, og Spørgsmaalet: hvad forstaas egentlig ved Qvæner? synes derfor her saameget mere at fordrø et Svar, som Navnet nu neppe er bekjendt udenfor Finmarken selv.”

”Ved Qvæner forstaas her de Samme, som i Sverige kaldes Finner, d. e. Alle de, der tale det finland-ske eller — som det ogsaa kaldes, — karelske Sprog.”

”Ifølge Sporrings Manuscript fra 1734 (se topogr. Journal for Norge 6te Hefte Pag. 69) søgte Qvænerne allerede i det 15de Aarhundrede ned til Finmarken for Handelens Skyld (kun som Reisende, ikke for at bosætte sig), og da Finmarkens Indvaanere saaledes allerede i ældre Tider have lært at kjende disse Folk under Navn af Qvæner, er det ei at undres paa, at de have kaldt dem saa fremdeles, da de senere kom for at bosæde sig her.”

Fremdeles Side 207—209:

”Qvænernes i Almindelighed ret ordentlige, ofte endog nette, Vaaninger, der især ved Renlighed kjendeligen udmærke sig ei alene fremfor de smudsige Finners, men endog fremfor de Norskes; den større Flid, hvormed de sædvanligen dyrke deres Jordpletter; deres overlegne Sands for og Duelighed til adskillige Slags Haandværk; deres større Husflid, især den qvindelige, samt deres i det Hele ganske fordelagtige Ud-vortes, ere de Egenskaber, som ved en flygtig Betragtning først falde i Øinene, og som uidentvivelig have beredet Qvænerne den Ros, hvormed nogle Reisende, og navnlig v. Buch have overøst dem; men naar man har sagt dette, har man ogsaa sagt fast alt det Gode, som lader sig sige om de i Finmarken boende Qvæner. De ere stolte, Stivsindede, falske, fordringsfulde, trættekjære og brutale, og det med kun faa Undtagelser. At karakterisere et Folk saaledes kunde lettelig synes overdrevent og at udspringe fra Lidenskabelighed; men man erindre sig, at det ikke er nogen hel Nation, som her skildres; men snarere kun dens Udskud, og de Udskudtes Efterkommere; thi at det hovedsagelig er Saa-danne, som maa forlade deres Fødeegne og drage over

Grændserne, er vel ligesaa troligt, som at det i Rege-
 len just ikke er de bedste Normænd, der trække op til
 Finmarken og bosætte sig der. Om den Nytte, Qvæ-
 nernes endnu stedse ei alene vedvarende, men endog
 aarlig tiltagende Indflytninger i Finmarken stifter, kan
 opveie den Skade, de anrette ved at opfylde disse Eg-
 ne af Landet med alskens Pak, er derfor saare tvivl-
 somt, og et Spørgsmaal, som vistnok fortjente Regje-
 ringens Opmærksomhed. Det er vel saa, at de Qvæ-
 ner, som for 100 Aar tilbage Indflyttede til Finmarken,
 for største Delen nedsatte sig i Egne, som forhen vare
 lidet beboede, og opdyrkede forhen ubenyttet Jord, og
 derved virkelig gavnede; men det er ligesaa vist, at de
 Indvandrende nuomstunder kun trække til de Egne, hvor
 deres Landsmænd bo, og aldeles ikke befatte sig med
 Jordens Dyrkning, end sige med Oprydning af ny Jord.
 Iblandt de Mange, som skarevis trække over til Finmar-
 ken, især naar Misvæxt indtræffer i de nordligste Egne
 af Sverige, hvilket i de senere Aar har været hyppigt
 Tilfældet, er det desuden kun Faa, som komme i den
 Hensigt der at fæste stadig Bopæl, eller vedblive den-
 ne Hensigt, om de havde den. Mængden søger kun
 der for en Tid at opholde Livet, og trækker igjen til-
 bage; men Aaret efter komme enten de Samme eller
 andre i deres Sted igjen, uden at de engang, medens
 de opholde sig i Finmarken, afhjælpe Mangelen paa
 Tjenesteyende eller Arbeidsfolk; thi de komme ikke
 videre end til det Sted, hvor de først strande, d. e.
 især i Alten, hvor de drive noget Fiskeri i Forening
 med de bosatte Qvæner, og i Kaafjord, saalænge Ar-
 bejde der ved Værket kan erholdes, og iøvrigt betle de
 sig frem, eller søge deres Føde paa andre, maaske end-

nu mindre lovlige Maader. Vel ere de sædvanlig forsynede med et Slags Pas, som gjerne er udstædt af Lensmændene, stundom ogsaa med Præste-Attest; men da begge formodentlig uden Vanskelighed meddeles Enhver, kunne de ei tillægges synderligt Værd. At de befordre Umoralitet er vel temmelig afgjort, medens det derimod er ligesaa vist, at de blot Omstreifende aldeles ingen Nytte gjøre for Landet; og neppe ere vel heller de Tilbageblivende nogen glædelig Acquisition. At de i Finmarken bosatte Qvæner gjøre Fordring paa, skjønt de ere Fremmede, at hævde deres Lands Love og Skikke, at faa deres Børn underviste i deres eget Sprog &c., og at man virkelig nødes til, hvis man vil udrette noget med dem, at lære deres Sprog eller altid at have en Tolk ved Haanden, afgiver et Exempel baa-de paa deres Pretensioner og paa den Uleilighed og Tidspilde, som de foraarsage.”

Tromsø Tidende 1840, No. 41, 42 indeholder en Opsats: ”Om Aarsagerne til Almuens slette Forfatning i Vestfinmarken i Almindelighed og i Altens Bygd i Særdeleshed,” (skrevet af nogle Almuesmænd).

”Som tredie Aarsag til den norske Almues slette Forfatning anføres den uhyre Mængde af aarligen ankomne Qvæner fra svensk og russisk Lapmarken, der foretrækkes for Normændene til Arbeide, da Qvænerne arbeide for mindre Dagløn end Almuesmanden, naar Almuen forlanger 48 sk. om Dagen, tilbyde Qvænerne sig for 40 sk. tilbyder Almuesmanden sig for 40 sk. gaar Qvænen ned til 30 sk., o. s. v. Altens Kobberværk skulde vist nok ikke faa sine store Anlæg udførte, naar ikke Qvænerne vare. Men da neppe den halve Del af de hidankomne Qvæner antages ved Værket, og ofte ad-

skillige af de Antagne afskediges, lægge disse sig paa Bygden, søge Arbeide og fortrænge Almuen, eller tage Øxen paa Nakken og lade Skoven undgjelde det, ved at hugge Brænde hvor somhelst de kunne finde, flække Næver af Birken og Barken af Vietræerne, nedhugge den saa nyttige Rognskov, afbryde Qvisterne med Løvet og lade Stammen ligge og raadne, foruden meget mere, som er Skoven til Ruin. Vel kunne baade Værkets Bestyrere, Handelsmændene og enkelte andre have betydelig Fordel af denne store Folkemængde, saasom Arbeidslønnen kan nedsættes, men om dette her Anførte virkelig bidrager til Almuens eller Landets sande Vel, tro indsenderne bliver vanskeligt at besvare med Ja." Fremdeles er der bemærket af dem, der helst ville have Qvænerne bort fra Finmarken:

"Det er ikke Hensigten at ville bebreide Qvænerne deres Kjærlighed til deres Fædres Sprog; men Et er det at ære og elske sit Modersmaal, et Andet med selv-god Egenkjærlighed at fordre det æret og hævdet af og hos et fremmed Folk. Der er en væsentlig Forskjel imellem deres og Finnernes Stilling, i det disse leve i deres eget Land, som de besadde endog tidligere end de Norske, imedens hine som Fremmede Indflyttede her-til fra et andet Land. Man kan derfor vel neppe med nogen Føie slutte fra den Omsorg, som Sverige og Busland have vist for Qvænernes Sprog, til det, som Norge bør gjøre for dem. Det turde være tvivlsomt nok, om Sverige vilde have vist Qvænerne den Opmærksomhed, som der skjænkes dem, dersom deres Antal ikke oprindeligen havde været større end deres, som nu høre til Sverige, og dog er det den Dag i Dag flere Præstegjelde, som udelukkende bestaa af Qvæner, og fordi

Rusland viser Omsorg for et i dens Statssamfund indlemmet Folk, som bebor en Landstrækning af et helt Kongeriges Omfang, ved at beskikke Folkets egne Sønner, dannede paa dets eget Universitet, til Embedsmænd i Landet, derfor kan man dog vel ikke sige, at Norge skal have samme Forpligtelse imod en Flok fremmede Indflyttede Overløbere. Qvænerne have ingen anden Helt i Norge end de Indflyttede Individuer af hvilken-somhelst anden Nation, saasom Svenske, Tydskere, Engelsmænd og Russere, der ligeledes have bosat sig her. At Qvænerne vedligeholde deres Sprog i deres huslige Liv og Forholde er Noget, som hverken kan eller her formenes dem, men den offentlige Anerkjendelse af samme som et Landet tilhørende Sprog, der skal lyde fra Prædikestolen, er en Krænkelse af de Norskes ubestridelige Ret til i norsk Kirke at høre norsk Prædiken. At Qvænerne i Alten vare taknemmelige, da man for nogle Aar siden istedet for en duelig norsk Skoleholder ansatte en mindre duelig for ei at sige uduelig Qvæn, er ganske rimeligt. Den nuværende qvænske Befolkning vilde have været norsk, dersom ikke disse Menneskers forunderlige Hovmod og Egenkjerlighed have indaandet dem det Princip, ei at ville lære Norsk. Det gaar saa vidt, at de, som nolens volens have lært Sproget i deres Barndom, næsten skamme sig ved at forstaa det, og vi have Exempler paa, at Qvæner, giftede med norske Fruentimmer, ikke have villet tillade deres Børn at søge norsk Skole eller hjemme at tale deres Modersmaal. Hvis saadan Stolthed maa erkjendes at være utilbørlig, kan det vel heller ikke være rigtigt, ved overdreven Føielighed at styrke og nære

den, istedetfor ved sindige — ikke voldsomme — Forholdsregler lidt efter lidt at svække og bøje den.

”De Deviser, som hentes fra den Liberalitet, der i vort eget og andre Lande vises i endel, exempelvis anførte, Tilfælde, kunne ikke Indrømmes Rigtigheden af. I alle hine Tilfælde strækker den paaberaabte Liberalitet sig ikke videre end til at Indrømme de fremmede Nationer eller Religions-Bekjendere Frihed eller Tillaelse til selv og paa egen Bekostning at træffe Foranstaltninger til Opnaaelsen af deres Ønske; for Qvæernes Vedkommende er der derimod Tale om Statens Forpligtelse til at føie saadan Anstalt ved Oprettelse af qvænske Skoler og Ansættelse af Embedsmænd, som forstaa deres Sprog, eller offentlige Tolke, som kunne oversætte det.”

”Dersom Normændene i Hamburg og München forlangte af disse Stæders regjeringer, at disse skulde forskaffe dem norske Aviser og Tidsskrifter, vilde de rimeligvis komme tilkort, og hvis en Del Norske herfra fandt for godt at flytte over til Finland, tvivler jeg paa, at hs. keiserlige russiske Majestæt vilde vise dem og deres Sprog samme Opmærksomhed, som dersteds vises imod Qvæerne.”

”Skulde der være nogen skjellig Grund til saadan Forføning fra vor Side, da maatte det jo vist nok være den Betragtning, at deres Indflytning var til Gavn for Landet, og at de endog skulde være uundværlige for Finmarken, som af Nogle paastaas. Vel har den udvidede Drift af Kaafjords Værk og den deraf flydende sikre Fortjeneste i senere Aar lokket dygtigere Arbejdere herover end tilforn, ligesaa har det sidste Decenniums frugtbarere Aar i Finland formindsket den Elen-

dighed og Hungersnød, som i nogle Aar drev saa mange usle og uduelige Stakler hertil; men det ligger dog i Sagens Natur, at det altid, naar et Land ikke giver tilstrækkeligt Brød for alle dets Indvaanere, blive de maadeligste, som først maa fortrække; og at de, som vrages i Finland, skulde være de bedste her og aldeles uundværlige for os, kunde synes for Mange maaske at være en for Norge i Almindelighed og for Finmarken i Særdeleshed saa beskjæmmende Paastand, at man ugjerne har set den udtalt af en redelig og patriotisk Tunge.”

”Man bør derfor ikke benægte, at Qvæernes Omflytning aldeles ikke kan medføre nogen, skjønt kun lokal og temporær Nytte, men denne bør ikke betragtes isoleret, men de skadelige Følger ogsaa lægges paa Vægtskaalen.”

”Der klages, og det med Rette, over Skovens Ødelæggelse, men hvem uden Qvæerne have vi at takke derfor? Hvo, uden de, lærte først Finmarkens Almue, at der behøves Laas for en Stolpebod?”

Som et vigtigt Aktstykke til Besvarelsen af det Spørgsmaal: ere Qvæerne et Gode eller Onde for Finmarkens Amt? meddeles her i Oversættelse et Brev ifra Hr. brittisk General - Consul Crowe, skrevet fra Kaafjords Værk i December 1813. Som bekjendt har Hr. General-Consul Crowe tilbragt en lang Række af Aar i Finmarken, dels paa Hammerfest, længst dog i Alten-Talvig Sogn, som Bestyrer af Kaafjords Kobberværk, hvor Qvæerne udgjorde den allerstørste Del af Arbejdsstyrken, dels fordi Landets norske Befolkning ikke paa langt nær havde kunnet afgive den nødvendige Arbeidskraft, og dels fordi den norske Befolkning

ikke følte sig skikket til Værk-Arbeide. Hr. Crowe er en ligesaa upartisk som competent Dommer om det qvænske Folk, og om dets Forhold til Finmarken.

„Da saa Meget er skrevet og endnu Mere er sagt for at nedsætte Qvænernes Karakter, er det jeg med Fornøjelse opfylder Deres Anmodning om, at afgive min Mening om dem, hvilken jeg tør tro mig berettiget til at fremsætte, da neppe Nogen i Finmarken har staat i et saa umiddelbart Forhold til dem; ja jeg anser det endog for en Retfærdigheds Handling, jeg skylder saavel Qvænerne som det Offentlige.”

”Qvænerne ere, efter min Mening, ifølge deres Tilbøielighed, neppe noget udvandrende Folk, tvertimod ere de deres Fædrene Arne høiligen hengivne og nære tillige Fordomme, der snarere modarbeide Udvandringslysten end fremme den.”

”Forinden dette Kobberværk blev sat i Drift, havde den nordlige Del af Finland og Distriktet ovenfor Torneå været hjemstøgt af en Række Misvæxt-Aar, hvilket foraarsagede, at hele Præstegjelde bragtes til en saadan Yderlighed, at Barkebrød udgjorde om ikke den eneste, saa dog den vigtigste Del af Beboernes Næringsmidler; de benyttede derfor med Glæde den Anledning til Erhverv, som Aabningen af Driften af Alvens Kobberværk tilbød. Man kan i Almindelighed ikke med Sikkerhed angive et Folks moralske Standpunkt efter de Individens, der, for at forbedre deres Kaar, udvandre; Qvænerne bør naturligvis ikke gjøre nogen Undtagelse heri; meget mere maa det antages, at de, som vare deres Communer til Byrde, først og fremmest ansporedes til at udvandre fra deres Hjem, og at iblandt

disse den overveiende Del bestod af dem, der ikke vare husholderiske, men letsindige.”

”Paa Grund af den Indfødte Finmarkers Apati og Ulyst til ethvert uvant Arbeide, maa ethvert Foretagende, der er afhængigt af Haandarbeide, mislykkes, hvis det ikke understøttes af andre. En Tid lang vare omtrent 500 Qvæner anbragte ved Værket, og denne betimelige Arbeidskraft maa det tilskrives ikke alene Udviklingen, men ogsaa at Værket har kunnet vedblive, hvilket ellers, betynget som det var med Bekostningen af at transportere norske Arbeidere fra Røraas og Fuldalen, matte have været nedlagt.”

”Det er en uimodsigelig Kjendsgjerning, at intet Foretagende, som er afhængigt af Haandarbeide, kan drives i Finmarken med noget Held uden ved Hjælp af Qvænerne, det være sig Bjergværksdrift, Spidsbergfangst eller hankfiskeri, og det ikke alene paa Grund af Qvænernes Virksomheds Aand og Industri, men ogsaa paa Grund af deres Tarvelighed og Sparsommelighed, som gjør det muligt for dem at arbeide forringere Betaling end de norske Indfødte, der af den Aarsag have ført Klager over Qvænerne, hvilke Klager have været gjentagne af dem, der af en i sig selv agtværdig, men formentligen misforstaaet Patriotisme for at opmuntre indenlandsk Industri, synes at have forglemt, at det er ikkuns ved at aabne en fornuftig Concurrence, at Distriktets Erhvervs Kilder tilbørligen kunne udvikles og benyttes, og Dovenskab kan finde en heldbringende Spore til forøget Virksomhed.

”Det lyder natten utroligt, og dog forholder det sig saaledes, at, førend Qvænerne begyndte at tage Arbeide her ved Værket, og da Daglønnen var omtrent

dobbelt saa høi som nu, at ikke flere end fem Individder af Distriktets Befolkning vare at formaa til at arbeide ved Værket, omendskjønt de ofte vare i Mangel for Levnetsmidler, og omendskjønt Arbeidet var af den Beskaffenhed, at det senere er udført af qvænske Fruentimmer og Børn.”

„I den tilgrændsende Qvænangerfjord ere Beboerne for det meste af qvænsk Oprindelse; deres fortrinligere dyrkede Bopladse og bedre Formues Omstændigheder beviser deres Virksomhed og Industri. Det samme gjælder om Børselv og Laxelv i Porsangerfjord, hvor indbyggerne ogsaa ere af qvænsk Oprindelse; det Factum, at disse have 100 Vog Smør at sælge aarlig godtgjør deres mere udviklede Industri og Besparelses Aand, da Smør udgjør en vigtig Husholdningsartikel i alle Qvænfamilier, og er en Artikel, som i ikke ubetydelig Mængde kjøbes af næsten alle andre Finmarkens Beboere.

”Der er en anden Fordel, som følger disse Qvæernes Frem- og Tilbagevandring, og som man hidtil ikke har sat tilbørlig Pris paa. Klimatets Barskhed i Forening med Dagens Korthed formindsker Trangen til Arbeidskraft i de fire Vintermaaneder; der vilde da opslaa en Vanskelighed i at forskaaffe Underholdning til en Befolkning af Arbeidere uden Arbeide, men paa denne Ulempe rette Qvænerne selv, idet de fleste af dem, der ikke have bosat sig, besøge deres Hjem i Vintertiden og vende om Foraaret tilbage, befriende derved Distriktet fra at skaffe Underholdning til en Mængde Mennesker, paa en Aarstid, da Anledning til Erhverv er vanskelig. Reisen til Hjemmet fra Værket koster dem omtrent 1 1/2 Spd.”

”Det var ikke at vente, at der iblandt den Mængde Qvæner, som ere komne ned til Værket, ikke skulde findes Saadanne, som vare ødsle, og hos hvilke ikke de Laster skulde findes, som ere egne for den arbejdende Klasse; men de have dog udgjort det ringeste Antal.”

”I 10 Aar har Halvdelen af dette Etablissements Arbeidsstok bestaaet af disse vandrende Qvæner, og, omendskjønt de for en Del have, om man saa vil, dannet Udskuddet af deres Nation, kan jeg uden ringeste Reservation forsikre, at ingen Samling af den arbejdende Klasse — det være sig engelske, Norske eller af et andet Folk — i det Hele kunde have opført sig mere exemplarisk, og som et Bevis herpaa behøver jeg blot at henvise til Foged - Arkivet, der udviser hvor faa Exempler der ere paa, at man i ovennævnte Tidsrum har maattet tage sin Tilflugt til Autoriteternes Mellemkomst.”

”Qvænerne ere, som jeg allerede har bemærket, jo ikke uden Fordomme, og hænge med overordentlig Forkjærlighed ved deres Sprog og ved deres Forfædres Sædvaner. Dette synes man ikke rigtigheden at have bedømt ved de Forsøg, der ere gjorte for at bringe dem til at antage Sæder, Skikke og Sprog, dem fremmede og ubekjendte; deraf udviklede sig en Oppositions-Aand, som har foraarsaget hine uretfærdige Domme over dem.”

”Det hører ikke hertil at hentyde paa det i Finmarken saa almindeligen herskende Kreditsystem; som en Modsætning hertil vil jeg blot anføre, at ved Opgjørelsen af vore aarlige Regninger for dette Aar have vi 440 Qvæner, Qvinder og Børn iberegnet, ved Vær-

ket, og var Summen af samtlige deres Gjæld til Værket 6 — sex Ort!"

„De have bidraget med ikke mindre end over 4000 Spd. til Værskirkens Opbyggelse og omtrent 2000 Spd. til Sparekassen, el Fond, der er dannet til at blive et Forsørgelses-Middel i Tilfælde af Værksdriftens Standsning i nogen Tid. Der gives hun faa af de qvænske Arbeidere, der ikke have oplagte Penge, Mange fra 200 til 300 Spd., Nogle endog 500 Spd., som de enten have sat ud paa Renter eller kjøbt Jord for. En Qvænarbejder han i Gjennemsnit fortjene omtrent 7—8 Spd. om Maaneden, naar han stadigt arbejder, og kan leve for 4 Ort til 1 Spd. om Ugen.«

”Til Slutning skal jeg endnu gjentage, at Qvænerne ere et opvakt, virksomt, industrielt og sparsommeligt Folk. og som saadant behøver jeg ikke at gjøre opmærksom paa dets Fortrin i statsøkonomisk Henseende.”

Til de fra Side 3 til 9 anførte Ankeposter bemærkes Følgende:

1. Der fremhæves Side 6, ”at der ikke bebreides Qvænerne deres Kjærlighed til deres Fædres Sprog, men at de med selvgod Egenkjærlighed fordre det æret og hævdet af og hos et fremmed Folk.” Her til maa bemærkes, at Qvænernes Fordringer ere skildrede skarper, mere omfattende og mere anmassende end de i Virkeligheden ere. Om de elske eller ikke elske deres Fædres Sprog i deres Hjerter, kan naturligvis ikke være Gjenstand for det ene eller for det andet Parties Omdømme, Billigelse eller Misbilligelse; at de gaa et Skridt videre, som ethvert andet Folk ogsaa vil gjøre, nem-

lig ønske deres Børn underviste i deres eget Sprogs Religionsbøger, ønske Tolke for at blive forstaaede og for at forstaa andre, og helst ønske at tale deres eget Sprog, alt dette bliver først en Gjenstand for Overvejelse, Billigelse eller Misbilligelse. Dersom de i en endnu høiere Grad vilde fordre deres Sprog hævdet og æret hos os, kunde der vistnok være Betænkeligheder i at give dem Medhold, Noget, som heller ikke vides at have været forlangt eller ventet af Folket. Men i det, som de ønskede og fremdeles ønske og som de af Finmarkens Geistlighed have erholdt opfyldt, hvor meget maa dog ikke Billighed, Humanitet, *Retfærdighed og Klogskab* tale for dem?

Side 6. Qvænerne ere vel oprindeligen et fremmed Folk, som i sin Tid fra Finland ere vandrede over til Finmarken, men den større Del er dog født i Alten og i Forskjellige Egne i Finmarken, hvor deres Folk igjennem flere Slægter have boet. En Del er vel ogsaa for Værkets Skyld i Kaafjord kommet til Vestfinmarken, og ligeledes for at erholde Arbeide, til Hammerfest og Handelsstederne omkring, hvor der altid har været Mangel paa Dagarbeidere, indtil at Qvænernes Indvandring blev almindeligere. Forskjellen mellem Finnernes og Qvænernes Stilling og Rettigheder er ingenlunde overset; de Begunstigelser, der ere viste de Sidste, ere i og for sig selv høist ubetydelige, som af det Følgende vil ses.

Side 7. Hvad jeg i den Constitutionelle og Tromsø Tidende har sagt, gjentager jeg her, at saa længe som begge Nabostaterne, Sverige og Rusland, vise

denne Omsorg for Qvænerne og deres Sprog, saa maa Norge alene af den Grund vise dette Folk og Sprog en *forholdsvis* lignende Omsorg; men hverken jeg eller nogen Anden har derfor sagt, at der for Norges Qvæner skulde ansættes særegne qvænske Embedsmænd, eller oprettes noget qvænsk Universitet.

4. Side 7. Den norske Gudstjeneste hverken har lidt eller lider nogensomhelst uretmæssig Fortrængsel paa den Maade, som der af og til har været holdt og holdes en qvænsk Prædiken i en og anden af Finmarkens Kirker; da derved aldrig nogen norsk Prædiken har været forsømt, saa lider keller ikke de Norskes baade ubestridelige og *ubestridte* Ret til i norsk Kirke at høre norsk Prædiken formentligen nogensomhelst Krænkelse; og at en norsk Kirke ikke vanhelliges fordi at Ordet for Menighedens qvænske Medlemmer forkyndes paa qvænsk Tungemaal, skulde jeg dog mene.

5. Side 7. De paaberaabte Begunstigelser, som ere viste Qvænerne i Altens Skoledistrikt, have bestaaet i, at de have erholdt en Skolelærer, som kan deres Sprog, og som de selv lønne.

Intet synes dog at være billigere, end at Qvænerne, som ere de tre Fjerdedele af Distriktets Befolkning, imedens at Normændene udgjøre ikkuns en Fjerdedel, faa deres Børn underviste af en Lærer, som forstaar deres Sprog, og i Bøger, som deres Børn alene ere istand til at lære Kristendommen af. *Dersom der ikke gaves en saa talrig og fast Befolkning af Qvæner i Alten, saa kunde de Norske ikke underholde en norsk fast Skole*, og, naar vi, efter vore Loves Medfør, kunne og

skulle fordre af dem, at deres Børn skulle have en kristelig Opdragelse efter vor evangelisk - lutherske Religion, saa er det jo ikke alene billigt og retfærdigt, at vi lette dem Adgangen dertil, men det bliver en Nødvendighed fra vor Side, at *gjøre dette muligt for dem, ved at skaffe dem Skolelærere, som paa en forstaaelig og frugtbringende Maade kunne undervise dem, og siden være Børnenes Tolke ved Religionsundervisningen hos Præsten.* I denne ubetydelige Foranstaltning bestaar den hele Føielighed, som er vist de ved langvarigt Ophold og ved Fødsel i Landet os tilhørende Qvæner i Alten; og, naar det betænkes, at Distriktet har fire Skoleroder, af hvilke den ene bestaar udelukkende af norske Børn, der komme for sig selv til samme Tid i Skolen, saa sker jo intet Afbræk i de norske Børns Undervisning. De enkelte faa norske Børn, som komme samtidig med de qvænske, sysselsættes paa en eller anden Maade i Skolen, medens Læreren overhører de qvænske Børn. Hvad enten nu Læreren overhører Qvænernes Børn paa Qvænsk eller paa Norsk i de Timer, som han, i Overensstemmelse med Skoleloven og Børnenes Antal, var forpligtet til at underholde sig med Qvænernes Børn, saa lider jo dog derved de norske Børn intet Afbræk i deres Undervisnings Tid. Ved Kobberværket i Kaafjord have de qvænske Børn en særskilt Lærer, som *Qvænerne selv lønne*, da Værket lønner den norske Lærer, og mod denne dem beviste Føielighed kan dog vel neppe nogen grundet Invending gjøres? Skulde ikke saavel det Offentlige som Præsterne her og i andre Sogne i Finmarken, hvor Forholdene ere de samme, og hvor man følgelig forholder sig paa ovenanførte Maade, sørge for at have Qvænsk-

talende Skolelærere, kunde man heller ikke forlange af Qvænerne, at deres Børn skulle oplyses i deres Kristendom og deri konfirmeres, og hermed kunde dog Staten ligesaa lidt som Kirken være tjent, nidkjære Præster vilde ikke kunne herolige deres Samvittighed med, at Qvænerne gik deres egen Vei, berøvede al den aandelige Hjælp, Undervisning og Omsorg for deres moralske og intellectuelle Vel, som man nu ved duelige, i Sproget kyndige Skolelærere og Tolke kan forskaffe dem.

Hvad den Forandring med Læreren i Altens Skole betræffer, som skede i Aaret 1836, da vil den fuldkomne være retfærdiggjort, naar det oplyses, at Forviklingerne og Ubehagelighederne bleve stedse større og flere formedelst Ansættelsen af en ikkuns Norsk talende Skolelærer, *at denne Lærer selv søgte sig derfra med største Længsel*, fordi han intet kunde udrette med Flerheden af Børnene, der vare Qvæner, som hverken forstode Læreren eller bleve forstaade af ham. *Ifølge sit eget Ønske* blev han derfor af Biskoppen befordret til et Klokkeri i Nordland. Aaret før var et ungt Menneske, en Fin, sendt ned til Seminariet, der var alle de tre her nødvendige Sprog mægtig, og som ventedes tilbage i Sommeren 1838. For disse to Aar var ikke en uduelig, men en oplyst og hæderlig Qvæn antaget til midlertidig Lærer, hvorved da Qvænerne omsider dog ogsaa fik en Lærer, som deres Børn kunde forstaa, og som kunde virke noget til deres Gavn og til deres kristelige Oplysning; denne Mand forstod tillige Norsk, saa at han kunde undervise norske Børn ligesaa godt som nogen anden norsk Almuesmand, som dertil kunde have været at erholde. Jeg holder mig aldeles forvis-

set om, at et fortsat Ophold i Finmarken vil overbevise Enhver om det aldeles Ugjærlige i, at faa Qvænerne oplærte i Norsk, og i at faa Skoleundervisningen fremmet alene i dette Sprog, og følgelig om det Billige og Retfærdige og tillige det politisk Rigtige i de tagne Forholdsregler.

Man hør dog ikke skrive det paa Hovmodens og Stivsindighedens Regning, at Qvænerne have saa vanskeligt for at lære Norsk, og at de have lært saa lidt af vort Sprog. De ere jo Almuesfolk, af hvilke man ikke kan vente Mere end af vore egne Bønder, og hvor vanskeligt og tildels umuligt vilde det ikke falde disse at tilegne sig et andet Folks Tungemaal til den Grad, at de kunde lære deres Kristendoms kundskab i samme og til at fatte saa abstracte, høie og vigtige Lærdomme igjennem en fremmed Lærebog og ved fremmede Lærere. "Bør Kjærligheden til deres Fædres Sprog ikke bebreides dem", saa kan og bør formentligen Ønsket om og Glæden over at se Gjenstanden for deres Kjærlighed ogsaa agtet af andre heller ikke bebreides dem, ligesaa lidt som det Saarende og Ubehagelige i at se Gjenstanden for sin Ærbødighed og Kjærlighed ringagtet, tilsidesat og hanlyst; alt dette følger ligefrem af Kjærlighedens natur. Naar der maa indrømmes: "At Qvænernes Vedligeholdelse af deres Sprog i deres huslige Liv og Forholde, er Noget, som hverken kan eller bør formenes dem", saa følger deraf ogsaa Umuligheden for dem at lære Norsk; den korte Tid, Børnene gaa i Skolen, er dertil ikke tilstrækkelig; Qvænerne bo sammen, paa Handelsstederne tale Handelsmændene Qvænsk o. s. v. Qvænernes Ønske og Fordringer have, som oplyst er, jo ikke gaat videre end

til at erholde Skolelærere, som forstaa deres Sprog; det Billige, Humane, Retfærdige og Kristelige i, at ikke alene Præsterne, men ogsaa det Offentlige føier sig derefter, formenes af det, som er anført, at være tilstrækkeligen godtgjort. At Qvænerne ønske at høre en qvænsk Prædiken er jo dog ganske naturligt, fordi en saadan tiltaler deres Hjerter mere end en norsk. Deres Længsel efter at køre Prædiken i deres Modersmaal og deres Glæde derover er naturligvis saameget større, fordi den aandelige Hunger og Tørst maa være saameget større hos dem, da de dels kun halvt, dels slet ikke forstaa de norske Prædikener. Naar jeg hidtil har talt deres Sag for at afhjælpe deres Sjæles Savn og aandelige Trang for Nutid og Fremtid, er det mere som en Kjærligheds, Billigheds og Humanitets Foranstaltning, at jeg har omtalt *og* ytret det Ønskelige og Nødvendige i, at Præsterne lagde sig efter Qvænsk saavel som Finsk, end som Noget, Staten var forpligtet til at drage Omsorg for. Enhver i Finmarken og Nordlandene ansat Præst, som faar Finner og Qvæner i sin Menighed, maa jo dog nødvendigen gjøre sig det Spørgsmaal: „Hvorledes skal jeg paa bedste Maade virke til Guds Higes Udbredelse og Befordring i den af Gud og Staten mig anbettede Menighed?” ”Hvorledes skal jeg blive Finnerne og Qvænerne, som udgjøre 3/4, 1/2, 1/4 af min Menighed, til Gavn som Lærer og Sjælesørger paa en for mig selv, for deres *og* for min Samvittighed beroligende og tilfredsstillende Maade?” Svaret maa naturligvis falde derhen: Du maa dels Stræbe al lære deres Sprog og dels *søge* at erholde duelige Skolelærere, som kunne deres Sprog, og saaledes Arbeide paa begge Veie mere og mere, hvis Du skal efter Hjer-

tets Ønske kunne haabe fyldstgjørende at opfylde de hellige Pligter, ikke blot som Staten for Tiden forlanger af Dig, men ogsaa som det hellige kristelige Embede aalægger Dig dem, og din egen Tilfredshed og Beroligelse vil have dem opfyldte. Denne simple og ganske naturlige Betragtning af Sagen, samt mere end hundrede Aars Erfaring og frugtesløse Bestræbelser med at lære Qvæner, paa den hidtil brugte Maade, Norsk, maa have lært og overtydet baade Præsterne og Staten, hvad der i denne Sag er at gjøre, for efter Billighed, *Retfærdighed*, Humanitet og *Klogskab* at bringe størst mulig Velsignelse og Held over Finmarkens qvænske Befolkning.

6. Side 7, 8. Det vil nu forhaabentligen være tiljuble oplyst, at der aldrig har været Talen om nogen Opofrelse fra Statens Side; Qvænerne have ikke alene *selv overtaget alle Omkostninger* ved deres Børns qvænske Undervisning, og hvad som mere er, ikke blot i Alten, men ogsaa i flere Præstegjeld ere Qvænerne's Bidrage til Kirken og Skolekassen komne Normændene til Gode. Fra den første Tid at Qvænerne begyndte at nedsætte sig i Amtet, have de bidraget til det norske Stats- og Kirke-Samfunds Vel og Vedligholdelse, uden hidtil at have nydt Godt af Kirkens eller Skolens Goder. Mon iøvrigt virkeligen den norske Stat og Kirke og Skolen skulde have været eller blive tjent med at overlade til en tre tusinde kraftige Qvæner ganske paa egen Haand al besørge deres Kirke- og Skoleanliggender? Og følgel igen at indkalde russiske Præster og Lærere? Hvad lønede Tolke angaar, da lønne vedkommende qvænske Kommuner selv disse.

7. Side S. Men derfor komme Qvænerne i Norge

ikke tilkort, fordi de paa egen Bekostning selv forskaffe sig, ikke Aviser og Tidsskrifter, men de hellige Skrifter og Lærebøger i deres Modersmaal, for at deres Børn i et for dem forstaaeligt Sprog kunne opdrages i Herrens Frygt og i Herrens Formaning, for derved at opdrages til at elske, ære og adlyde Øvrighederne i det Land, i hvilket deres Fædre ere indvandrede, har boet og opholdt sig, og i hvilket de selv ere fødte.

8. Side 8. Hvis en Del Norske fandt for Godt at flytte over til Finland, maatte de naturligvis først have været der ligesaa længe og tillige være blevene, blive og være det for Finland, som Qvænerne have været, ere og fremdeles ville blive for Finmarken, førend de med Ret og Retfærdighed kunne anses værdige og fortjente til de Begunstigelser, som nu ere begyndte at vises Qvænerne i Finmarken.

9. Side 9. Det er den sande Patriots ubetingede Pligt at tale bevislig Sandhed, og at bidrage Sit til at oplyse og berigtige den offentlige Mening. Jeg har ikke sagt at de, som vrages i Finland, ere de bedste her og uundværlige for os, men jeg har sagt og gjentager det: at Qvænerne i Finmarkens Amt, at Amtets qvænske Befolkning er uundværlig for Amtet. Jeg har fremdeles sagt og gjentager, at der iblandt Amtets qvænske Befolkning findes ligesaa mange hæderlige og til den norske Stats, Kirkes og Skolevæsens Vel og Vedligeholdelse bidragende Medlemmer, Gud, Norges Konge, Norges Land og Norges Constitution tro og hengivne norske Borgere, som iblandt et ligesaa stort Antal af den Norsk talende Befolkning. Hvorledes disse to bevislige Sandheder skulle kunne indeholde noget beskjæmmende for Norge i Almindelighed og for Fin-

marken i Særdeleshed formaar jeg ikke at se. Det kan jo dog ikke være til nogen Skam for Normændene i Rigets sydligere Egne, at de hellere ville blive hvor de ere, end at reise op for at befolke Finmarken, og at der ere brave og hæderlige Folk ogsaa iblandt Qvænerne i Finmarken kan dog vel heller ikke være noget Beskjæmmende for den herværende norske Befolkning? Næringsvejenes Standsning, Uaar og Dyrtid, Krig, intolerant Behandling og flere Aarsager bringe ofte mangen arbeidsom, redelig og agtværdig Familie til at udvandre. Saa mange af vore Landsmænd vandre til Amerika, og blandt disse ere baade gode og mindre gode.

10. Side 9. Bør den lokale og temporære Nytte, Qvænernes Overflytning kan medføre, ikke betragtes isoleret, men de skadelige Følger ogsaa lægges paa Vægt-skaalen, saa bør følgelig heller ikke den lokale og temporære Skade, Qvænernes Indvandring tilsyneladende, og stundom vel ogsaa virkeligen kan have foranlediget, betragtes isoleret, men de gavnlige Følger af samme ogsaa lægges paa Vægtskaalen.

11. Side 9. Foruden Qvænerne have vi saamen vore egne Landsmænd og Finnerne at takke for vore Skoves Ødelæggelse; hvor der aldrig har været nogen Qvæn eller Fin ere Skovene tilintetgjorte.

12. Side 9 hedder det: "Hvo uden Qvænerne lærte først Finmarkens Almue, at der behøves Laas for en Stolpebod ?« Jo, de for Overtrædelser af 7de Bud til Finmarken dømte og opsendte Norske! Det er hver Mand noksom bekjendt, hvorledes man i ældre Tider befolkede Finmarken ved at sende alle Slags Strafskyldige did op, og endnu indtil vore Dage, indtil Aaret

1842, da den nye Kriminallov traadde i Kraft, har man jo dømt dem, som havde gjort sig skyldige i Tyveri, til at tjene i Finmarken! Alle disse og de til Slaveriet paa Vardøhus Fæstning Dømte, som efter deres Løsladelse bosatte og bosatte sig i Landet, have sandeligen lært, at der behøves Laas for Stolpebod. At Tyveri i flere Egne af Finmarken kan være en saa sjelden Last er derfor saameget rosværdigere.

Meget har, siden 1834, saavel i andre Henseender, som ogsaa hvad de qvænske Forholde angaar forandret sig til det Bedre; hensigtsmæssigere og kraftigere Foranstaltninger have været tagne og tages fremdeles med Hensyn til omstrefende pasløse Qvæner og med dem, som vel have Pas, men dels ikke ville gjøre godt, og som dels ved egen Brøde ville komme til at falde Fattigvæsenet til Byrde; disse ere blevne paa offentlig Bekostning førte tilbage over Grændserne. Ved disse og lignende Foranstaltninger er følgelig en væsentlig Ankepost hævet. Den Uleilighed, man jo vistnok har af Enkelte, opveies fuldeligen af de Fordele, som ere forbundne med dette Folks Nedsættelse. At Qvænerne ikke ere uden Fortjeneste af de Egne, i hvilke de have nedsat sig, er, som allerede anført, anerkjendt ogsaa af dem, der ikke anse Qvænernes Indvandring for et Gode i Landet; de ere haardføre, kraftige og udholdende, vel saa driftige og vindskibelige, vel saa tarvelige og nøisomme som mange af de i Finmarken boende Norske. Denne Sandhed, saavelsom den, at Normændene hverken forbigaas eller uretteligen fortrænges, stadfæstes saavel af Hr. General-Consul Crowes Skilddring af Folket i Finmarken som af den Side 5 anførte Opsats i Tromsø Tidende. En senere Opsats i Tromsø

Tidende, optaget i den Constitutionelle og Morgenbladet, benævnet Kaafjord og Alten i Juli 1840, stadfæster det samme naar det hedder :

”Tre ganske forskellige Fysionomier træffer man ved Siden af hverandre blandt Værkets Folk: norsk, engelsk og qvænsk, hvoraf de Sidste ere overveiende med Hensyn til Antal. *Før lagde Bestyrerne megen vind paa at leie norske Arbeidere til Værket, og der blev endog budet dem 4 sk mere i Arbeidsløn end Qvænerne; men, da de Normænd, som enten hørte til Sognet eller til andre Distrikter i Finmarkens Amt, dels ikke vilde arbeide for den tilbudte Arbeidsløn, dels, efterat have ladet sig engagere, fandt for godt at forlade Arbeidet, naar de selv lystede, skjøtter man nu ikke synderlig om at tinge med den nordlandske eller Finmarkske Bonde, ligesaalidt som han nu faar større Dagløn end Qvænerne; at faa ham til en dygtig Arbeider ved et Værk eller Landbrug vil være et frugtesløst Arbeide.* De ved Værket arbejdende Qvæner have det gode Skudsmaal af Bestyrerne, at de vare nøisomme, sparsomme, ædruelige og, som en Følge deraf, stærkere og mere udholdende; og ganske ugrundede maa vi derfor finde de Klager, som enkelte Normænd have faat Ledighed til at Indføre i Tromsø Tidende om Qvænernes Lediggang og forøvrigt slette Opførsel. Det var en Lyst at se, med hvilken Munterhed disse Qvæner selv under tungt og svært Arbeide forrettede sin Dont; man skulde næsten snarere have troet, at de vare beskjæftigede med en Leg end med anstrængende Værkarbeide; saaledes vil man i hvilkenomhelst Stilling i Livet finde Nøisomhed og Tarvelighed forenet med et muntert Sind; thi de Mennesker,

hos hvem disse Dyder findes, nyde Frugterne af sit Arbeide i udvortes gode Kaar og Indre Tilfredshed. Qvænerne staa sig her ogsaa i Almindelighed godt og ere gjældfri — Noget, som faa Nordmænd her i Distriktet af den Arbeidende Klasse kunne rose sig af. Spiseindretningen og Dansesalen ere forhen omtalte i dette Blad. Omendskjønt jeg nøie erkendte mig om, hvorledes man forholdt sig der om Søndagstimerne, var der ingen, som kunde fremsige det Mindste til Forklejnelse for Indretningen, hvorimod alle de Forskjellige, med hvem jeg talte, ikke nok kunde rose det Hyggelige og Opmuntrende, der var i en saadan Forlystelse efter Ugens Stræb; at der i Kaafjord findes forholdsvis færre uægte Børn end paa andre Steder i Nordland og Finmarken turde maaske være en Bemærkning her paa sit rette Sted. — Men vi ville nu Reise til Qvænbyen, saa kaldet efter de ved Værket Arbeidende Qvæners Opholdssted sammesteds, en Samling af Hytter i Fjordens Inderste Bund, omtrent $1/2$ Fjerding sydost for Hovedgaarden, hvorhen man dels kan komme i Baad, naar man sætter over den lille Levning af Fjorden, som er mellem samme og Konsulens Vaaningshus, dels tilfods, naar man følger Landveien, der fra Hovedgaarden strækker sig nordefter til Kapellet, Smeltehytten og Gruberne, og sydefter rundt om Bugten til det Sted, som vi ovenfor have kaldt og af indbyggerne kaldes Qvænbyen. Her ere omtrent 400 Mennesker boende, alle Qvæner, Normændene bo i Nærheden af Værket. For at faa et Begreb om hvorledes de Mennesker, om hvem jeg havde faat en saa fordelagtig Mening ved at betragte dem under Arbeidet, havde det i deres Hjem, denne huslige Borg, som paa engang er Eiermandens

Asyl og et sikkert Tegn paa Eiermandens Indre Væsen, gik jeg ind i et Par af Hytterne, og blev virkelig overrasket ved den Orden, Renlighed og saa at sige Velbefindende, som herskede derinde. Disse enetages Hytter ere afdelte i to Rum, hvoraf det ene tjener til hele Familiens Sovested, det andet til Arnested og Dagligstue. At Gulvet var renvasket og hestrot med Bar, Træstolene og Hylderne, ovenpaa hvilke stode Melkefade, snehvide, kunde ikke være tilfældigt, efterdi det var en Tirsdag, da jeg tog disse Hytter i Øiesyn, — en Dag, da man mindst pleier at skure Gulv. I Flekken fandtes tre til fire Badestuer, hvori Mændene med deres Koner og Kørn i det Mindste en Gang ugentlig hele Aaret igjennem tage sig et russisk Damphad, et mod de i disse Egne saa hyppige gigtige, nervøse og reumatiske Sygdomme herligt Preservativ. Indretningen i disse Badestuer er ganske simpel: I den ene Ende af en tre til fire Alen høi og lige saa bred Bygning ligger en stor Ovn, medens rundtomkring Bunden er belagt med Riskviste og øverst oppe findes en Bænk; Alt, tilligemed Flekkens Huse, opført af Bestyrerne, der selv tilligemed deres Familie samt de øvrige Konditionerede paa Stedet benytte samme Slags Bad.”

I den Side 5 anførte Opsats i Tromsø Tidende ”ere Qvænerne Aarsag til den norske Almues slette Forfatning, da de foretrækkes for Normændene til Arbeide, fordi den qvænske Almuesmand Arbeider for mindre Arbeidsløn end den norske Almuesmand.” Det gaar Qvænerne i Finmarkens Amt omtrent som Katten i Kjøkkenet. Alt hvad som slaas eller gaar itu, Fløde og Melk, som bliver borte, o. s. v. o. s. v. Hvem er Skyld i alt dette? Naturligvis ingen anden end — Katten.

Der klages over og bebreides Qvænerne, at de foretrækkes Normændene. Men hvem er det da som foretrækker Qvænerne for Nordmændene ? Normændene selv !

At der findes Dovne og Drukkenbolte ogsaa iblandt Qvænerne, er jo vistnok en Sandhed, men En og Anden tør vel ogsaa være blevet dette, *efter* at han er kommet til Norge, Noget, som flere Norske selv have vedgaaet, der have havt Qvæner til Tjenere og Arbeidsfolk, og heri ere vi atter for en Del selv Skyld. Den driftige og arbejdsomme, den ædruelige og nøisomme Qvæn har ikke overalt og altid erholdt retfærdig Anerkjendelse, og endnu sjældnere større Løn end den dovne, træge Drukkenbolt, der neppe forretter det halve Arbejde; han har vel endog faaet Utak til fordi han ikke har villet modtage Brændevin som Betalingsmiddel. Der er bemærket, at Mangel paa Tjenestetyende og Arbeidsfolk ikke afhjælpes ved Qvænerne; nu er Forholdet det modsatte. Paa de allerfleste Steder i Finmarkens Amt vilde, naar Qvænerne ikke vare, Tjenere og Arbeidsfolk dels aldeles ikke være at erholde, og dels vilde Fordringerne og Arbejdslønnen blive saa uhyre, at de ikke kunde tilfredsstilles; overalt finder man derfor qvænske Tjenere og Arbeidsfolk baade hos Bønder og andre. Qvænerne ere uden Tvivl i Almindelighed mere skikkede til at nedsætte sig i Finmarkens Amt end Normændene. Finlands lokale og klimatiske Forholde ere mere overensstemmende med de finmarkiske end de sydligere Egnes i Norge.

Stolthed og Stivsind i Meninger, ere vistnok de Feil, som hyppigst findes hos Folket, og, som Følge heraf, en vis større eller mindre Grad af Rethaveri, Fordringsfuldhed, der igjen kan udarte baade til Træt-

tekjærhed og Brutalitet, men dette ere Undtagelser. At Falskhed er nogen fremherskende Last hos dem, har jeg ikke havt Anledning til at erfare, ligesaa lidt formes Umoralitet at tilhøre dem mere end andre. Til en rigtig og retfærdig Bedømmelse af Folket er bekjendtskabet med dets Sprog aldeles nødvendigt. Uden Kundskab i et Folks Sprog lærer man ikke at kjende, hvad der bor i et Folk. Et mangeaarigt Bekjendtskab til og Ophold iblandt Folket er ligeledes nødvendigt til at lære at kjende det. Ikke førend under mit sidste Ophold i Finmarken har jeg vovet offentlig at udtale en bestemt Mening om Qvænerne i Finmarkens Amt, og denne Mening er til Folkets Fordel. Jeg er derfor ogsaa af samme Anskuelse som de af Hr. Provst Rode anførte tvende Rescripter af 6te Marts 1750 og 26de August 1796, hvilke senere hen skulle blive anførte. Ligeledes er jeg i Hovedsagen enig med von Buch, uden dog at ville hæve Qvænerne paa Finnernes og formændenes Bekostning. Det har naturligvis aldrig været min Hensigt at ville, og jeg formener heller ikke at have ophøiet Qvænerne paa mine Landsmænds Bekostning, men at lade dem vederfares den Anerkjendelse, de som ydende og bidragende Medlemmer af det norske Statssamfund og af den norske Statskirke, efter min Overbevisning, tilkommer. Man kan meget godt lade alle tre Folk, Normænd, Finner og Qvæner vederfares hvad jeg kalder Retfærdighed, uden at derved noget af dem sker eller vederfares en utilbørlig Tilsi-desættelse. Folkets Kjærlighed til og Vedhængenhed ved deres Sprog, kan jeg i det Mindste ikke anse som et Vidnesbyrd om ubeføiede Prætensioner, eller som et Bevis paa Hovmod, Gjenstridighed, Opsætsighed, o. s.

v., følgelig som en Udyd, som et Onde. ”Ær din Fader og Moder, at det kan gaa dig vel”, byder den hellige Skrift. Det bør sig derfor, at Mennesket ærer og hædrer Fædrenes Tungemaal, og at det elsker det Sprog, som Gud lagde paa dets Moders Læber. Er Qvæernes Kjærlighed til deres Fædres Sprog et Vidnesbyrd om ubeføiede Pretensioner, Ulydighed, Opsætsighed o. s. v., saa synes det dog virkeligen, som de i Hamburg og München værende Norskes og Svenskes Kjærlighed til deres Fædres Sprog, der bringer dem til at anskaffe sig norske og svenske Tidsskrifter for at kunne glæde og fryde sig i det af Fædrene og Mødrene nedarvede Sprog, heller ikke kunne fortjene den Ros, som Aviserne derfor tildelte dem. Qvæerne forlange ikke Aviser, men at de hellige Skrifter, og at Gud Herrens Ord maa forkyndes dem og deres Børn i deres eget Sprog, og forlange denne Tilladelse med Rette. Denne Kjærlighed til Fædrenes og Mødrenes Sprog have ogsaa engelænderne anerkjendt og agtet hos Qvæerne i Kaafjord, hos de i London sig opholdende Norske, Svenske og Danske, og have derfor tilladt dem at holde Gudstjeneste i deres Modersmaal, omendskjønt disse intet have bidraget til den engelske Stats og Statskirkes Vedligeholdelse. Er Qvæernes Kjærlighed til deres Sprog, er deres Længsel efter, deres Bønner og Ønsker om, deres Glæde og Taknemmelighed over at høre Herrens Ord forkyndt dem i det dem forstaaelige Modersmaal, ikkuns ubeføiede Pretensioner, Overmod, Ulydighed, Opsætsighed o. s. v., saa synes det dog virkelig ganske uforklarligt, hvorledes samtlige norske Autoriteter og Statsstyrelsen enstemmigen har kunnet ville Indrømme engelænderne i Kaafjorden og Tyskerne i

Bergen Frihed og Tilladelse til at fremture i disse Udyder, i eget Modersmaal at ville høre Herrens Ord, der formentligen consequent maa være ligesaa forkastelige og ubeføjede hos de i Norge værende engælændere og Tyskere og hos de i Udlandet sig opholdende Norske som hos de i Norge værende Qvæner. I Sveriges Hovedstad, Stockholm, danne de sig der opholdende Qvæner en egen selvstændig qvænsk Menighed med egen qvænsk Præst, Undervisning, Sang og Gudstjeneste hver Søndag; ligeledes er der i Stockholm et qvænsk Bogtrykkeri. Og i Norges Hovedstad, i Christiania, have jo de sig der opholdende Katholske erholdt Tilladelse til at holde fransk og tysk Gudstjeneste. Med al Billighed og Retfærdighed formenes Qvænerne at maatte kunne vente samme Liberalitet. I de sidste Dage af December forrige Aar gik jeg derfor med følgende underdanigste Ansøgning til Hans Majestæt Kongen:

Til Kongen!

I Forbindelse med Fremstillingen af de finske Sprogforholde vover jeg underdanigst at give en sammentrængt Fremstilling af Deres Majestæts qvænske Undersaattere og af de qvænske Sprogforholde i Finmarkens Amt, hvilke Forholde formentligen trænge saa meget mere til Belysning, da de dels ere mindre bekjendte, og del«, som Følge heraf, forskjelligt be-
dømte.

I Bedømmelsen af Qvænerne og de qvænske Sprogforholde i Finmarkens Amt maa der tages Hensyn til, at Amtet er en Grændse-Propvinds, omringet af Sveriges og Ruslands qvænske Propvinds, med hvis qvæn-

ske indbyggere Norges Qvæner leve i uafbrudt og umiddelbar Forbindelse; i saadanne Grændse-Distrikter, hvor tre Riger støde sammen, er Sammenstød og Krydsning af disse Rigers Mennesker og Sprog uundgaalig.

Den Liberalitet og Velvillie, som baade den svenske og den russiske Regjering, ligesaa kristeligt og retfærdigt som klogt og politisk rigtigt, lade Qvænerne og deres Sprog vederfares, ikke blot i de fjernere men ogsaa i de til Norge nærmest grændsende Distrikter, dette fortjener ikke mindre at tages til Eftertanke og Overveielse af Normændene i deres Bedømmelse og Behandling af Qvænerne og deres Sprog. I Sverigs Hovedstad, Stockholm, have de der boende Qvæner Tilladelse til at danne en egen selvstændig Menighed med qvænsk Gudstjeneste og Undervisning, hvis qvænske Præst udnævnes af D. M. I Finlands Hovedstad Helsingfors har Keiseren af Rusland ladet oprette en egen Lærestol for det qvænske Sprog, hvis Studium han tillige paa flere Maader beforder. I Fortsættelse og Consequense hermed finder man derfor fra Happaranda og Torneå og Nord efter, baade paa svensk og russisk Side, overalt denne "Velvillie imod Qvænerne Sprog i Kirken, Skolen og det daglige Liv, hvad enten der ere faa eller mange ikke Qvænsk talende Medlemmer af Menigheden.

Det er ligeledes en mindre rigtig Opfattelse af de virkelige Forholde, at betragte og behandle Qvænerne i Finmarkens Amt blot som Fremmede, til hvilke Norge ikke staar i noget nærmere Forpligtelses-Forhold; i flere Generationer har dette Folk været i Landet, mange af dem ere meget ældre i Landet end de Norske; Qvænerne ere frivilligen vandrede ind til Finmarken, Qvænerne ere

ikke uden Fortjeneste af Provindsen. Det være mig naadigst tilladt at anføre nogle Ord af en upartisk og competent Mands Dom om dette Folk og om dets Forhold til Finmarken. (Her fulgte nogle faa Uddrag af Hr. Crowes allerede anførte Skrivelse).

Rescripterne af 6de Novbr. 1740 og 26de August 1796 have samme Anskuelse af dette Folk. Efter et 22aarigt bekjendtskab til Amtet og til dets forskjellige Indvaanere er jeg kommet til samme Resultat om dette Folk.

Forskjellen imellem Finnernes og Qvæernes Stilling, deres Forhold til Norge og Norges Forhold til dem, er ingenlunde overset eller sammenblandet; her er derfor ikke Talen om nogensomhelst Opofrelse, hverken fra den norske Stats eller fra den norske Statskirkes Side for Qvæernes Skyld. Ifra det første at Qvæerne kom i Landet have de bidraget til den norske Stats og Statskirkes Velvære og Opretholdelse; selv have de overtaget alle Omkostninger ved deres Børns Undervisning i deres eget Sprog; deres Bidrage til Skolekasserne ere komne Normændene tilgode; var der ikke en saa fast og talrig qvænsk Befolkning i Alten-Talvig Sogn, saa kunde de Norske ikke underholde en fast Skole for deres Børn, som de nu kunne gjøre formedelst Qvæernes Bidrage til Skolekassen; selv betale Qvæerne de i deres Sprog ansatte Tingtolke.

Man bør dog ikke skrive det paa Hovmodens og Stivsindighedens Regning, at Qvæerne ikke kunne Norsk og have saa ondt ved at lære det; de ere jo dog Almuesfolk; hvor vanskeligt og tildels umuligt for disse at tilegne sig et fremmed Tungemaal i den Grad, at de i samme kunne fatte og tilegne sig saa abstrakte og høie

Lærdomme som den Hellige Skrifs. Skulde ikke det Offentlige ligesaavel som Præsterne sarge for, at have Qvænsk talende Skolelærere, kunde det heller ikke forlanges af Qvænerne, at deres Børn skulle oplyses og konfirmeres i deres Kristendom, og hermed kan dog Staten ligesaa lidt som Kirken være tjent; samvittighedsfulde Præster ville ikke, hverken som Kirkens Lærere eller som Statens Embedsmænd, kunne berolige sig med at lade Qvænerne gaa deres egen Vei, berøvede Undervisning.

Førend jeg tilligemed nogle flere Præster antog os Qvænerne og deres Sprog, saa at vi i samme kunde tolke dem Gud Herrens Ord, *kom hvert Aar russiske Præster ned til dem fra Finland og prædikede Qvænsk for dem!* Kaafjord- Værkets Bestyrere holde qvænske Lærere for deres qvænske Arbeidere og for disses Børn, og, naar de norske Præster ikke kunne Qvænsk, anse Bestyrerne det for Pligt, at forskaffe deres qvænske Arbeidere Qvænsk talende Præster fra russisk Finland! Naar en saadan Prædikant kommer, strømme Qvænerne til fra alle Kanter. Hertil kommer Dissenter-Loven og Tilladelsen til for Enhver at holde religiøse Samlinger; naar nu ikke de norske Præster, ligesaavel som de svenske og russiske Nabopræster, ville lægge sig efter Qvænernes Sprog, saa vil den uudeblivelige Følge blive den, at de ville anse sig nødsagede og berettigede til selv at sørge for deres Kirke- og Skole - Anliggender og saaledes løsrive sig mere og mere fra den norske Statskirke, og hermed kan Norge dog vel ikke være tjent.

Der er Selvfølelse, der er Kraft hos disse Mennesker, i moralsk og fysisk Kraft staa de over Finnerne

og give Finmarkens norske Befolkning Intet efter i denne Henseende. Naar deres Sprog vederfares samme Anerkjendelse, samme humane og liberale Behandling som i Nabostaterne vil denne Selvfølelse og Kraft hindres fra at udskeie, og gives en for Statssamfundet rigtig og heldig Retning. Qvænerne, hvis Antal i Amtet er 2,733, bo ikke enkelte hist og her; man har derfor i Finmarken det Phænomen, at Qvænerne, fordi de bo samlede paa enkelte Steder, hvor de derfor ogsaa i Henseende til Antallet have Overvægten, ikke alene have vedligeholdt Sprog og Sæder igjennem flere Generationer, men endog for en stor Del overført deres Sprog paa deres Naboer; saaledes til Exempel er Befolkningen i flestes Præstegjeld 2,316, heraf Qvæner 130, Finner 1,1.60, Norske 420, det qvænske Sprog tales her baade af Normænd og Finner. At Folket benytter sit Modersmaal i det huslige Samliv, og at det læser Bøger i dels Modersmaal er Noget, som ikke kan forbydes eller forhindres, der gives neppe en qvænsk Familie, som ikke har qvænske religiøse Bøger, dette tilligemed den Maade at bo samlede, deres idelige aldrig afbrudte Forbindelse med deres Landsmænd i Sverige og Busland, den bestandige Ankomst af nye Qvæner gjør det til en absolut Umulighed, at deres Sprog kan uddø eller fortrænges. Qvænerne lade sig nu engang, ligesaa lidt som deres Sprog, uddrive eller udelukke fra Finmarken; de medføre ingen uretmæssig Fortrængsel. Over i et Aarhundrede ere Qvænerne Aar ud og Aar ind blevne optagne som norske Borgere, ere blevne indskrevne i norsk Mandtal uden at kunne et norsk Ord og uden anden Forpligtelse i denne Henseende end den, at betale Ting-Tolke, nu er det for sil-

de at sige: Qvænerne skulle lære Norsk, førend de erholde Tilladelse til at bo i Landet som norske Borge-re; selv om en saadan Bestemmelse i sin Tid var bleven taget, saa tvivler jeg dog meget paa, at den havde kunnet lade sig iværksætte. Qvænernes Kjærlighed til deres Fædres og Mødres Tungemaal er i sin Grund ligesaa agtværdig og ærværdig som formændenes og Svenskernes Kjærlighed til deres Fædres og Mødres Tungemaal. "Ær din Fader og Moder!" siger Budet. Kjærlighed til og Ærbødighed for Fædrenes og Mødrenes Tungemaal er en af Gud selv i Menneskenes Hjerter nedlagt Følelse. Det er derfor saa langt fra, at en venskabelig og liberal Agtelse for Qvænernes Tungemaal fremkalder eller nærer deres Overmod, Trods eller Stivsind, at en saadan Fremgangsmaade stedse har havt en velgjørende indflydelse paa deres Gemyts Bøielighed og fremkaldt en frivillig, en forhøiet Lydighed.

Idet at jeg underdanigst vover at formene, at Qvænernes Sprog ikke bør udelukkes hverken fra Kirken eller Skolen, saa kan en saadan Tilladelse meget godt indrømmes, uden at det norske og finske Sprog derved lider nogen utilbørlig Fortrængsel. I den qvænske Sprogsag har Finmarkens geistlige Overøvrighed afgivet følgende Betænkning:

"Ville de af *egen* Drift indvandrende Qvæner nyde Landets Goder, maa de finde sig i at benytte Landets Love og Sprog, men at det for øvrigt *er billigt ja Pligt* at hjælpe dem til at erholde Skolelærere, der kunne tale baade Qvænsk og Norsk, naar de selv ville bidrage dertil." Fremdeles har Biskoppen bemærket: "Den for de Norske og Finnerne forstaalige Andagt i Kirkerne og Undervisning i Skolerne bør ikke ind-

skrænkes derved, at der anvendes nogle af de *dertil* bestemte Timer til Foredrag i Qvænernes Sprog.”

Ogsaa Finmarkens verdslige Overørighed, ja end- og D. M.s norske Regjerings Justits-Departement har erklæret sig for Nødvendigheden af at benytte Qvæner- nes Sprog. Efterat Stiftamtmand Harris havde over- bevist sig om, at Qvænerne ikke kunde saa meget Norsk, at de forstode Eden og dens Forklaring i det norske Sprog, og at de qvænske Ting-Tolke heller ikke for- stode saa meget Norsk, at de rigtigen kunde tolke Eden og dens Forklaring, Indsendte Stiftamtmanden en ind- beretning derom til Deres Majestæts norske Regjerings Justits - Departement, ledsaget med et andragende om, at lade Eden og dens Forklaring oversatte paa Qvænsk og udgive i Trykken og uddele. Dette andragende blev af Justits-Departementet bifaldt og strax iværksat.

Underdanigst vover jeg at ansøge, at paa den Maa- de og i de Udtryk, som det naadigst maatte behage De- res Majestæt, at lade kundgjøre: at qvænsk Sprogkund- skab for Fremtiden vil komme i naadigst Betragtning ved geistlig Ansættelse i efterfølgende Pastorater: 1. Østfinmarkens Provsti: Pastoraterne Varde, Vadsø, Næsseby. 2. Vestfinmarkens Provsties samtlige Pasto- rater. 3. Tromsø Provsti: Tromsø, fleste, Skjervø.

Uagtet det ubetydelige Antal Qvæner i Vardø Sogn, saa er dog qvænsk Sprogkundskab af Vigtighed for Præstens Virksomhed ved den i Vardehus Fæstning væ- rende Strafanstalt, hvor ikke saa sjelden nogle af Fangerne ere Qvæner.

Qvænerne opfylde de af Biskoppen fremsatte Be- tingelser for en saadan naadigst Bestemmelse, der in- gen Opoffrelse eller Udgifter medfører for det Offent-

lige. Heller ikke behøves nogen særskilt Foranstaltning for at skaffe Finmarkens vordende Embedsmænd dette Bekjendtskab til Sproget. I mit underd. Forslag til Anordningen af offentlige Foredrag over det finske Sprog har jeg vist *Nødvendigheden af at forene Foredrag i det qvænske Sprog, baade fra det comparative Sprogstudiums Standpunkt betragtet, og paa Grund af dette Sprogs philologiske og historiske Værd.* Deres Majestæt har naadigst tilladt Qvænerne i Stockholm, Engælænderne i Kaafjord, Tyskerne i Bergen, de faa Franske og Tyske i Christiania at holde Gudstjeneste i deres eget Sprog, Deres Majestæt vil heller ikke unddrage Deres Majestæts tro qvænske Undersaattere i Finmarkens Amt Deres Majestæts Naade.

FORTEGNELSE

over

Kongeriget Norges qvænske Befolkning

den 31de December 1846

Finmarkens Amt 2,733.

1) Østfinmarkens Provsti 318.

Vardø By8.

Vadsø By131.

Vadsø Landdistrikt.129.

1. Vadsø Præstegjeld 271.

2. Næsseby Do. 61.

3. Lebesby Do.....13.

2) Vestfinmarkens Provsti 1,390

Hammerfest By151.

Do. Landdi-

Strikt.....118

1. Hammerfest Præstegjeld..... 272.

2. Alten-Talvig.....863.

3. Loppen50.

4. Kistrand og

Kautokeino..... 205.

3) Tromsø Provsti 995.	Tromsø By82.
	Do. Landdistrikt 22.
	1. Tromsø Præstegjeld 104.
	2. Carlsø.....29.
	3. Lyngen.....136.
	4. Skjervø.....426.

	2,733.

Den qvænske Sprogsag har ligeledes havt en Talsmand i Provst Deinboll. I Skrivelse til Bibel-Selskabets Central-Committe af 13de August 1821 skriver han: "De Bøger, som ere oversatte i det karelske, eller som det i Sverige almindelig kaldes, det finske Sprog, kunne med Nytte bruges af de Nybyggere fra Finland, som have nedsat sig i Finmarken.

Disse Nybyggere, der hos os kaldes Qvæner, forstaa vel tildels det norsk - finske Sprog, men de attraa Bøger i deres Sprog. Da saavel Bibelen som mange andre gudelige Bøger ere oversatte i dette Sprog, vil det ikke være vanskeligt at erholde disse fra Sverige eller Finland." Deinboll vil saaledes, at vi skulle forskaffe dem qvænske Boger.

Allerede Missionair Lund havde foreslaat, at tvende Qvændrenge skulde oplæres i deres Modersmaal, for at blive Skolelærere for deres Qvænsk talende Landsmænd, en af Alfen Sogn, og en af flestes Sogn.

En udeblivelig Følge af en uvenskabelig og Uliberal Behandling af Qvænerne og deres Sprog vilde ogsaa blive den, at de benyttede den første den bedste Anledning til at kaste sig i Nabostaternes Arme, for under deres Beskyttelse, og ved Hjælp af deres Mellekomst og Mægling at erholde Anerkjendelse af og Beskyttelse for deres Sprog.

Sidste Folketælling ledsagedes med følgende Beretninger Qvænerne vedkommende.

Öst-Finmarkens Provsti.

Vadsø.

Qvænernes Antal antages at være i Tiltagende som en Følge af Indvandring, nogle Qvæner ere ankomne fra Vest - Finmarken. Navnligen er Qvænernes Antal tiltaget i Vadsø By og paa Sydsiden af Varangerfjord i Neiden, Munkelv og Laxefjord, imedens Vardø Sogn saa godt som ingen Qvæner har.

Næsseby.

Næsseby Sogn har kuns faa Qvæner, hvis Børn vistnok snart sammensmelte med Finnernes i Sprog og Levemaade; i Tana Sogn findes de fleste Qvæner, hvis Antal i Præstegjeldet er stillestaaende. Enkelte indvandrende Qvæner sammensmelte med Finnerne og stundom ogsaa med de Norske. Nogle Qvæner forstaa Norsk, men tale indbyrdes ikkuns deres Modersmaal. Børnene oplæres i Almindelighed i finsk eller Norsk. En stor Del af Befolkningen langs med Tana Elv er af qvænsk Herkomst, finsk og Qvænsk tales derfor her.

Hammerfest.

Qvæernes Antal 272. Disse ere dels fødte i Præstegjeldet, dels indvandrede fra Sverige og Rusland, fornemmelig imellem Aarene 1831 og 1835, da Kolera hjemsøgte disse Riger og et Misvæxt Aar, 1832, - traf i Rusland. Børne-Undervisningen skjer næsten udelukkende paa Qvænsk.

Alten - Talvig,

Qvæernes Antal er 563, der paa Grund af den partielle Standsning af Kaafjords Kobberværk maa anses at være i betydeligt Aftagende. Indvandringen fandt især Steel i Aarene 1837—1811, da den største Arbejds-kraft anvendtes ved Værket.

Loppen.

Flere af Præstegjeldets 50 Qvæner forstaa Norsk. Uagtet dette ringe Antal har det været anset nødvendigt at erholde en i Qvæernes Sprog kyndig Skolelærer.

Kistrand og Kautokeino.

Qvæernes Antal i Præstegjeldet i det Hele er i Tiltagende. De tale i deres Familier udelukkende deres Modersmaal; hvis Nogen tarveligen kan udtrykke sig paa Norsk, er det Husbonden, Qvinder og Børn næsten aldrig.

Tromsö Provsti.*Carlsø.*

De fleste af Præstegjeldets 29 Qvæner forstaa Norsk, de Gifte iblandt dem lade deres Børn oplære i Norsk.

Lyngen.

Qvænernes Antal antages at have aftaget siden Folketællingen i 1835. Indvandring fra Sverige og Rusland fandt især Sted i Aarene fra 1800—1806 samt 1832 og 1833, og tildels 1839, da Misvæxt skal have truffet i deres Hjembygder. Flere Familier kom i de sidstnævnte Aar om Vinteren gaende over Fjeldet. Savnende Alt til Livsophold ved Ankomsten var deres første Omsorg at faa deres Børn bortsatte til Familier her i Sognet; Børnene bleve da antagne som Fosterbørn, dels af Finner dels af Norske. Da de fleste vare i en ung Alder tilegnede de sig de Familiers Sprog, i hvis Midte de bleve optagne. Del har saaledes hændt, at Søkende, der først i Skolen have truffet sammen, ikke have kjendt hverandre, og stundom ikke forstaat hverandres Sprog. En Del af disse Qvæner reiste senere til Skjervø, Alten-Talvig og Hammerfest. I de sidste fem Aar ere faa Qvæner indvandrede, og have desuden begivet sig til de nordligere beliggende Præstegjelde, und lagen tre Familier, som forbleve her. Der ere Flere, saavel yngre som ældre, der ikke ere kyndige i det norske Sprog, omtrent det halve Antal kan henregnes til disse. I de Familier, hvor Faderen er Normand, men Moderen Qvæn, benyttes som oftest det qvænske Sprog. De Qvæner, der ere opdragne hos Normænd, kunne ikke skjælnes fra disse.

Skjervø.

Qvænernes Antal antages i det Hele at være i Stillestaaende. Enkelte Qvæner komme vel ogsaa i denne Tid hertil fra Sverige, men adskillige, som i længere Tid have opholdt sig her, vende tilbage til

Sverige, endogsaa hele Familier ere i den senere Tid vendte tilhage, efter at Aarene ere blevne gode i deres Hjembygder, Qvæner fra Finland ere knus faa. Eget Modersmaal benyttes uden Undtagelse i Husene; ofte findes der Individuer af alle tre Folkeslag paa samme Gaard, og høres da alle tre Sprog om hverandre, det er ikke sjeldent at finde dem, som forstaa alle tre Sprog. Qvænerne betjene sig indbyrdes og i Husene af deres Modersmaal, flere Familier kunne ikke udtrykke sig paa Norsk, og undervise deres Børn efter qvænske Læsebøger. Hos de Qvæner, der ere gifte med norske Fruentimmere, benyttes ved Siden af det qvænske det norske Sprog i Husene og til Børnenes Undervisning.

Samtlige Præster have erklæret sig for Nødvendigheden af, at Præsterne ere kyndige i Qvænernes Sprog.

Nogle Rescripter, vedkommende Qvænerne i Finmarkens Amt.

Rescr. af 6de Marts 1750 til Amtmanden over Finmarkens Amt, angaaende med Ømhed og Moderation at behandle nogle Qvæner, som ere gaaede over fra Sverige og have nedsat sig i Indfjordene paa Steder, som tilforn have været øde, paa det andre deres Landsmænd derved kunne opmuntres at komme til Landet, da de ved deres Ankomst med al mulig Hjælp og Haandrækning bør understøttes; samt ei af en utidig Nidkjærhed oftere at indkomme med uforholdne indberetninger og Forstillinger, hvorved ikkuns uskyldige Folk foruroliges og kunde sættes i Mistanke.

(Han indgav Besværinger over nogle Qvæner, som

dels udsprede, at Sverige paastod Hellighed til nogle Fjelde, dels ei mødte betids nok ved en Extra-Ret, og dels ei aflagde Troskabs Ed).

Rescr. af 16de Mai 1760 til Amtmanden over Finmarkens Amt, angaaende at Vardangers Marked skal ophøre, at Svenske ei maa fare omkring og handle i Landet, men Handelens Betjente aarligen sende Varer op imod Grændsen *); samt at der fra Bergens og Trondhjems Tugthuse skulde aarlig til Finmarken sendes Qvinde-Mennesker for at undervise i Spinding og Vævning &c.

Grund: Amtmanden har forestillet, at der aarlig komme ind fra Torneå, en Distance af omtrent 100 Mile, 10 a 12 af de saakaldte svenske Qvæne - Borgere, som under Prætext af at søge Vardangers Marked, strippe Landet om med deres unyttige Varer, og forføre Almuen baade til at købe Brændevin og mange andre af deres Kramvarer, som de toldfri Indføre, saa og betrække Almuen baade paa Vægten, Maalet og Priserne, og derhos lokke ei alene de faa Penge, som Almuen kan have, men endog de bedste og couranteste Varer fra dem til megen Skade for den Finmark ske Mandel.

Dette forbemeldte Vardangers Marked**} skal, som

*) Disse Forføjninger, der vare grundede i den Monopolhandel, som den Gang fandt Sted i Finmarken, (se Amtmand G. Hammer i Samlinger til det N. Folks Sprog og Hist. III 261 &c), ere med denne bortfaldne ifølge Forord, af 5te Septbr. 1787 og senere Anordninger, hvoraf nu gjælder Lov af 13de Septbr. 1830.

**}) Bevilget ved Rescript af 11de Aug. 1688; cfr. Forord. af 25de April 1702 § 21. Se nu bem. Lov af 1830 og Resol. af 20de Decbr. samme Aar.

unødvendigt, være afskaffet og ophøre, og det skal være de kongelige svenske Undersaattere ganske forbudet; der i Landet at fare omkring med noget Slags Varer, for at sælge til indbyggerne i Finmarken, eller at handle sig nogen Vare til af dem, under Confiscation til Angiveren af alle de Varer, som de kunne træffes med. Derimod har Amtmanden at til holde Handels-Betjentene i Finmarken, at de hvert Aar, førend de Svenske pleie at komme der, sende et Forraad af de mest fornødne Varer op til de norske Undersaattere, som bo saa langt oppe mod Grændsen, at de ikkuns sjelden kunne komme til Handelen, saasom i Kautokeino, Afjovarra eller Karasjok, for hvilke Varer dem da maa betaales saa meget mere, end i Octroien foreskrives, som Transporten derpaa efter Amtmandens Godtbefindende. kan anses at koste*). Hvad angaar den anden af Amtmanden gjorte Forestilling, betræffende at der til Finmarken fra Trondhjems Tugthus maatte sendes saadanne Qvinde-Mennesker, som forstaa sig paa at spinde og væve Lærreder, for deri al kunne undervise Almuen der i Landet: da er i den Anledning under D. D. rescriberet Stiftsbefalingsmændene over Bergens og Trondhjetns Stifter.

Rescr. af 26de Aug. 1796 til Amtmanden i Finmarken, som bemyndiges til at forstrække saavel 4.1 sammesteds ankomne karelske Bønderfamilier, eller saakaldte Qvæner, som flere fremmede eller udlændiske Familier, der maatte ville nedsætte sig der i Landet udenfor det egentlige Alten (og om hvilke der kan have grundig Formodning, at de ville blive vindskibelige og nyttige Indvaanere), med fornøden Understøtning

 *) Se Forord, af 20de August 1778.

til at opføre Vaaningshuse og anskaffe sig Baade og Fiskeredskaber, indtil en Summa af 20 à 24 Rdlr. for hver Familie i det høieste; dog under Vilkaar af Tilbagebetaling, saafremt en saadan Familie inden 10 Aar flytter igjen fra Landet, hvilke Penge kunne tages i Brændevinsafgifts-Cassen og passere samme til Udgift, imod at Amtmanden derom narlig indsender til Rentekammeret detailleret indberetning.

*Uddrag af Hr. Sorenskriver Krafts topographiske
Beskrivelse over Norge.*

Under Hakon Hakonsen finder man, at Halogalands Beboeres gamle Forbindelse med Bjarmaland, og deres Toge til dette Land, hvorved høstedes Ære og Fordel, endnu have holdt ved, thi Ivar Utvik, Kong Hakons Lehnsmand, og Andreas Skjaldarband drog i Aaret 1222 med fire Skibe til Bjarmaland, for at hæve det Drab, som Bjarmerne havde begaat paa Folkene af et Skib fra Halogaland. De gamle Norskes Bjarmaland skal have indbefattet den Del af det nordlige Rusland, som i nyere Tider udgjør det Peruiske, Vidtkoiske, Vologdaiske og Arehangelske Gouvernement, der regnes at indeholde et Areal af 27,011 geographiske Qvadratmile. Bjarmaland var indtil det 11te Aarhundredre beboet af et frit og selvstændigt Folk, men ved den Tid og i det følgende Aarhundredre blev det afhængigt af Republiken Novgorod, fra hvilken det siden kom under de moskauske Storfyrster. De Norske og især Halogalands Beboere, besøgte i de ældre Tider meget Bjarmaland, dels paa Fribyggeri, dels og for Han-

delens Skyld. Endog flere af de norske Enevoldsregentere, saasom Harald Haarfager, Erik Blodøxe, Harald Graafeld og andre gjorde Toge til Bjarmaland og kom tilbage med rigt Bytte. Bekjendt er ligeledes Thorer Hunds Bjarmalandstour under Kong Olaf den Helliges Regjering. Ivar Utviks og Andreas Skjaldarbands Tog er det sidste, Historien omtaler.

Nordlandene og fornemmelig sammes nordligste Del var i det 15de Aarhundrede fra Landsiden af jævnlig udsat for Russernes og Karelernes Overfald og Plyndringer, ikke alene i Fjordene men ogsaa paa Øerne.

Ligesom i det sydligere Halogaland vare i senjens og Tromsø Fogderi Søkysterne mere beboede end Fjordene og Dalenej dog fik indbyggernes Antal i Fogderiets Indre Egne en væsentlig Tilvæxt, da det af Kong Hakon Hakonsen tillodes nogle fra deres Hjemsteder omkring Dvinafloden i det nuværende nordlige Rusland af de trængende Mongoler fordrevne Skarer af Bjarmere, et Folk af den finske *) Folkestamme, her at bosætte sig, imod at de anloge Kristendommen, til hvilken Ende Kongen lod opføre en Kirke for dem, samt anviste dem Malangerfjorden til Bopæl, formodentlig fordi denne Fjord dengang endnu ikke var paa dens østre Side besat af Norske; ligesaa forøgedes Folkemængden i Fogderiets nordlige Fastlandsstrækninger ved de paa denne Tid og senere indvandrende Qvæner, der endnu udgjøre en væsentlig Del af Tromsø Distrikts Fjordbygder, imedens Normænd besatte dette Distrikts fiske- rige Havkyst. De hyppige Overfald af Russer og Kyrialer eller Kareler, som Halogaland i den senere Mid-

*) ikke lappiske.

delalder, nemlig i det 14de og endog i det 15de Aarhundrede, var udsat for, gjaldt rimeligvis mere denne Del af dette Landskab end sammes sydligere Strækninger; i det Mindste ser man, at Russerne ved et af disse Overfald, Aar 1323, angrebe Øen Bjarkø og lagde Erling Vidkunnarsens Gaard i Aske, og et Sagn i Karlsø taler om et Indfald af Russerne i dette Præstegjeld, under hvilket de dræbte en Del af indbyggerne, der havde skjult sig i Århelleren paa Fugelø. Derved er maaske de Norskes videre Udbredelse imod denne Kant for en Tid standset, og det var, som det synes, først efterat disse Overfald vare ophørte, at Øerne under Tromsø Distrikt ere blevne befolkede. Rigtignok anføres i Hakon Hakonsens Saga, at denne Konge lod opføre en Kirke paa Tromsø, maaske til samme Tid som Bjarmer Indflyttede her i Landet.

Qvænerne hørte til den Gren af den store finske Folkestamme, som har beboet det nuværende Storfyrstendømme Finland, og med et fælles Navn er i eget Sprog kaldet Suomalaiset, af hvilket Folk Kyrialerne eller Karelerne boede i den østlige, Jemern eller Hæmelæiset i den sydlige og Kainulaiset i den nordlige Del af Finland. Af Qvænerne, hvis Navn maa antages at være af de gamle Norske dannet af bemeldte nationale Navn Kainulaiset, ere de udvandrede til Nordlandene, som der fordum have nedsat sig; og dels af samme Gren af Folkestammen, dels af de tvende andre ere de, som under Navn af Qvæner ere i Slutningen af det 17de og i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede indvandrede til Finmarken og omliggende nordlige Egne, og ligeledes de, som under Navn af Finner have i Slutningen af det 16de eller i Begyndelsen af det 17de Aar-

hundrede nedsat sig i Solør og deromkring (cfr. 1. Del S. 501—505, og 599—600). Af Qvænerne fik og det Land Navn, som vore nordiske Forfædre kaldte Qvænland, hvorved ikke alene skal være forstaat Finland eller en Del deraf, men ogsaa noget af Lapland og en Del af det nuværende svenske Norrland, nemlig Norrbotten, Vesterbotten og Ångermanland, hvor Qvæner i ældre Tider skulle have boet, ligesom der endnu i Strækningen imellem Torneå og Muonio Elvene paa den ene og Calix-Elven paa den anden Side bo Finner i Norrbottens eller Piteå Lehn. (Se Schønning, A. C. Lehrbergs Untersuchungen über die Wohnsitze der Jemen, ein Beitrag zur Geschichte Neu-Finnlands, i hans Untersuchungen zur Erläuterung der alteren Geschichte Ruslands, St. Petersburg 1816, 4to S. 103—236. Prof. Rask i Scand. Liter. Selskabs Skrifter, 11de Aarg.)

II.

Qvænerne i det sydligere Norge.

Qvænernes Antal i det sydligere Norge er 1,738; heraf 1,697 i Grue Præstegjeld og 41 i Hof Præstegjeld, begge i Hedemarkens Amt. Den hele qvænske Befolkning i Norge følgerigen 4,425.

*Uddrag af Hr. Sorenskriver Krafts topographiske
Beskrivelse over Norge.
Qvænerne i Solør og Østerdalen.*

Langs den svenske Grændse i Hofs og Grue Præstegjelde, og paa den nordostlige Side af Vinger Præstegjeld under Solør og Oudalens, samt for en mindre Del i det sydlige Trysild af Østerdalens Fogderi bo

Qvænerne. I Solør eie nogle af dem skyldsatte Gaardebrug, men de Fleste have Pladser eller saakaldte Torper, der ere opryddede i Skovene to til fem Mile fra de i Bygden liggende Gaarde. I Østerdalen ere de mest Gaardbrugere og derfor mere velstaaende end de solørske Qvæner, hvoraf de fleste, som Husmænd og Inder sier, ere meget fattige, og tillige mere ucultiverede, samt sædvanlig henfaldne til Drukkenskab. Dog have ved det i nyere Tid foregaaede Salg af det ankerske Fideicommisses og Statsraad Rosenkranx's Arvingers Eiendomme ikke Faa af de solørske Qvæner kjøbt deres paaboende Torper med enkelte Skovstrækninger, hvorved de ere blevne Selveiere, og de fleste af disse have fra den Tid forbedret deres Formuesforfatning. Qvænerne bo tildels ved Seerne, hvoraf der ere mange paa Østsiden af Solør, men ogsaa høit oppe paa Fjeldene, hvor de med utroligt Arbeide have opryddet deres Agerland. Foruden Rugavl i Braater, deres oprindelige Næringsvej, ernære de sig af Qvægavl, da de have mange Creature, af Handel med Norske og Svenske, af Tømmerhugst og Tømmerkjørsel, samt, forsaavidt de ere Selveiere, ogsaa af Tømmersalg, og for øvrigt af Skytteri samt af Fiskeri i Fjeldvandene. Om Sommeren maa de ofte bruge den elendige Barkefede. Saalænge de solørske Qvæner havde Tilladelse at rydde og brænde Braater i Skovene, avlede de megen Rug og havde til deres Creature god Græsning, hvorfor de vare i god Forfatning; men siden al saadan rydning, forsaavidt de ere Leilændinger og Husmænd, er dem forbuden, er deres Armod tiltagen. Desuden slaar Kornavlingen ofte feil hos dem. De tale Alle, dog med en egen Accent, Norsk, skjønt det qvænske Sprog bru-

ges mellem dem indbyrdes, og de have Bibler, som ere trykte i Åbo. Imidlertid er det qvænske Sprogs Anseelse og Brug i Aftagende, ligesom Culturen er i Tiltagende hos Qvænerne, uagtet tieres Fattigdom, Torpernes afsides Beliggenhed og den tre til fire Mile lange og besværlige Kirkevei, ere væsentlige Hindringer for Skolevæsenets og Oplysningens Fremme blandt dette Folk. Opførelsen af egne Kirker eller Kapeller i Lighed med hvad der er gjort paa den svenske Side, vilde vistnok virke velgjørende; men uden Hjælp af det Offentlige er det ikke muligt, at saadant kan ske, da Finskougens Beboere ere for fattige til at lade Kapeller opføre for egen Regning.

De solørske Qvæner bo i tømrede Huse, som til Belysning have alene Huller paa Væggen med Slaaer for, og til Varme en stor Bagerovn, fra hvilken Røgen udbreder sig overalt i Bygningen, og angriber saaledes Alt, at man paa denne Røglugt alene kan kjende Qvænerne. De østerdalske Qvæner have derimod Boliger af samme Størrelse og Form som andre Bønders, og man finder derfor hos disse ikke de gulblege Ansigter og røde Øine som hos de solørske Qvæner. Renlighed er hos Qvænerne høit agtet, da de ved alle Torper have Badestuer, hvor de engang om Ugen, sædvanlig Løverdags Aften, bruge Svede- eller Dampbad, og forstærke den derved foraarsagede Uddunstning ved at pidske den nøgne Krop med Løvris. De have for øvrigt kun ringe Samqvem med de Norske. Sædvanlig ere de to til tre Gange om Aaret nede i Bygden, hvor de besørge deres Forretninger, gaa til Kirke og Alters, tage sig et Rus strax efter og udrette Ærinder.

Qvænerne, der ere af samme Folkefærd som de i

det nordlige Norge boende Qvæner (den finske Folkestammes gamle nordiske Navn) eller Kareler, nedstammede fra den store, indtil 1508 svenske, nu russiske Provinds Finland eller det gamle Qvænland, hvorfra deres Forfædre udvandrede, enten (ifølge et blandt dem værende Sagn) formedelst Russernes grusomme Ødelæggelser, eller i Anledning af den saakaldte Klubbekrig, det er de borgerlige Uroligheder, som hærjede Storfyrstendømmet Finland i den svenske Kong Sigismunds Tid, eller maaske snarest af begge Aarsager. De skal først være komne til de Norge tilstødende svenske Landskaber under Sigismunds Fader og Farbroder, Kongerne Johan den Tredie og Carl den Niende, hvilken sidste som Hertug af Værmeland begunstigede deres Indvandring. Da de saaledes ikke ere komne didhen før end i Slutningen af det sextende Aarhundrede, kunne de rimeligvis ikke før i det syltende være flyttede over Grænsen til Norge. Aar 1624 skal de have været her i Riget, hvormed ogsaa Traditionen stemmer, og have udbredt sig i Solør og til Trysild i Østerdalen mod Nord, samt til Næs Præstegjeld paa Øvre- og Urskoug Præstegjeld paa Nedre-Rommerige i Syd, i hvilke sidste Bygder dog nu ingen Qvæner vides at være eller og have de tabt sig blandt de Norske. Ogsaa en Strækning af den nordlige Del af Oudalens Præstegjeld, som fører over til Stange Præstegjeld, og hvori findes nogle saakaldte Fintorper, har rimeligvis i Fortiden været beboet af Qvæner.

Desuden skal efter Sagnet hele Hurdalens Præstegjeld paa Øvre-Rommerige være beboet af Qvæner, der ogsaa her skal have drevet Braatebrænding og Rugavling, samt have været gode Bjørneskyttere, og af hvis

Descendenter endnu findes nogle i Bygden. Endelig er i Modums Præstegjeld, Heggens Hovedsogn, under Buskeruds Fogderi en Strækning, som fører Navn af Finmarken, der af Qvæner skal være opryddet, og udgør en Samling af smaa Gaarde med 55 Beboere; til dels omkring Glittre-Vandet paa Grænsen af Eger og Lier Præstegjelde, hvilke have ringe Kornavl.

Formedelst den Skade, Qvænerne i Fortiden gjorde paa Skovene, ere de under Navn af Skovfinner blevne Gjenstand for Straffelovene, hvoraf den ældste er en af Kong Fredrik den Tredie, under hans Ophold her i Riget, den 30 August 1648, given Forordning, som er gjentagen i Forord. af 20 Juni 1673, og tilligemed en Bestemmelse i Skov-Ordonancen af 12 Mai 1683, § 7, er Kilden til hvad der fastsættes i Christian den Femtes Lovbog 6 B. 17 K. Art. 30, hvorhos i Instructionen for Amtmændene af 7 Febr. 1685 § 5, Skovfinner nævnes ved Siden af Jøder, Tryglere og Løsgjængere. Den Ugunst, hvormed de saaledes have været ansete, har vel ogsaa virket til at deres Udbredelse her i Riget er standset. Hvor ugunstigen disse Qvæner (RugFinner, Skovfinner) i Fortiden ansaas, ses blandt andet af Hans Rosencreutz's i Budstikkens fjerde Aargang Indførte Relation om Norges Tilstand 1699 S. 538; dog synes Forfatteren ikke at have vidst at skjelne imellem disse Qvæner og Lapperne. At de ogsaa i Sverige have været ansete med Ugunst, ser man hos Fiskow S. 567 og 618, samt hos Ruhs S. 410.

Efter Folketællingen af 1835 vare Beboerne af Grue Præstegjelds Finskoug 1300, hvoraf omtrent 350 under Hovedsognet og 950 under Annexsognet, samt af hvilke 36 vare Selveiere, 11 Leilændinger og 122

Husmænd; imidlertid vare af disse Finskougens Beboere Mange, som hverken vare af qvænsk Herkomst eller taledet det qvænske Sprog, men havde fra Bygden flyttet op paa Finskougen som Nybyggere eller Husmænd. I Vinger Præstegjeld angaves alle Beboerne af Varildskougen, tilsammen 194, for at være Qvæner, hvoraf de Fleste taledet det qvænske Sprog indbyrdes, og i Hofs Præstegjeld antoges Qvænernes Antal at være omtrent 600, hvoraf omtrent 300 hørte til Aasnæs, 250 til Vaaler og 50 til Hof Sogn. Dog have Hofs Præstegjelds ligesom Trysilds Præstegjelds mindre Antal Qvæner nu intet Særegent ved sig, og adskille sig næsten aldeles ikke fra de øvrige Indvaanere i disse Præstegjelde, ligesom det er endnu kun Enkelte sammesteds, der bruge den qvænske Bibel og tale et eget Sprog. Saaledes udgjøre nu Qvænerne her i Amtet et Antal af henimod 2000 Mennesker. Qvæntorpenes Beliggenhed paa Grændsen imellem Sverige og Norge gjør Qvænerne til Mellemlandere for Svenske og Norske, og gjorde dem i forrige Krige til Spioner for begge. Paa den svenske Side af Grændsen, hvor man kalder Strækningen Finmarken ligesom her Finskougen, bo ogsaa Qvæner, der ere i bedre Kaar end de solørske, da de ere Selveiere, hvilket ogsaa skal ses paa deres Skove, som ved Braatebrænding ere ødelagte.

Antallet af Hedemarkens Amts Beboere i det 17de Aarhundrede, da Qvænerne først kom hertil, formentlig i Midten af Aarhundredets første Halvdel, og nedsatte sig, skjønt paa de fleste Steder lidet velkomne, i de skovrige Strækninger imellem Solør og Trysild paa den ene, og Værmeland samt Dalarne paa den anden Side. I Krigen under Fredrik den Fjerde synes Krigs-

begivenhederne i Amtet at have indskrænket sig til nogle Streiftogte af de paa svensk Side boende Qvæner, som flere Gange i Forening med de nærboende norske Qvæner have trængt ned i Bygden, ihjelslaat Mennesker, plyndret Gaarde, samt røvet Heste og Qvæg.

I det syttende Aarhundredes første Halvdel nedsatte sig i Agershus Amt Qvæner fra Storfyrstendømmet Finland i Urskoug og Næs Præstegjeldes Skovegne, dels ogsaa i Hurdalen, hvor de dog efterhaanden tabte sig iblandt de øvrige Beboere.

Mange Navne i Nordre-Guldbrandsdalen bære Vidne om, at her i de ældste Tider har været Joter eller Finner (Qvæner) som: Jette- eller Jotulfjeldet, Jittedalen, Finneelv og Fintryen.

*Uddrag af Topographisk Journal for Norge 1797, 6
Bd. Smiths Beskrivelse over Trysild.*

Antallet af Finnerne 250. De forlode Finland da dette land haardt ængstedes af Russerne. De nedsatte sig i de øde Skovstrækninger i Sveriges Provindser Helsingland, Medelpad, Vestmanland, Nykjøping og Värmeland, og noget ind over Norges-Grændsen. De have helst søgt Skovbjergene, som bekvemteste for deres Rugbraate-Hugster. Disse paa begge Sider ved Grændsen boende Qvæner række ikke længere Nord end i dette Sogn, og her i Sognet ikke høiere end til Fjeldenes Begyndelse, formodentligen fordi, hvor Fjeldene møde, kan Rugsæden ikke vel komme fort formedelst Klimatets Haardhed.

Enhver qvænsk Familie har sit Tilnavn, hvoraf

de dog sjældent betjene sig. De kalde dette ikke Bi-
navn men Bynavn, hvorfra deres Fædre ere komne, som
Kakelaner, Honker, Ronker, o. s. v.

Bjerger og Høie ere sædvanligt deres Tilhold, man
læser derfor næsten bestandig Bjerget føiet bag ved de-
res Gaardsnavn.

Med deres Baden er Omgangen følgende: I Bade-
stuerne er en liden Ovn af Graasten. Efterat denne
er vel opildnet og Bøgen borte, staa eller hænge de sig
nøgne oven over Ovnen paa Bjælker, den hede Ovn
overgydes med Vand og giver da en fugtig og hed
Damp. Med Risqviste pidske de sig ganske sagte.
Naar de gaa ned igjen af Badstuhjellerne gyde de koldt
Vand over sig eller løbe lige hen til en nær Bæk, Nogle
vælte sig i Sneen om Vinteren.

Paa deres Skier bruge de ingen Foring under An-
doren, som de andre Trysildere.

For Tiden beskjæftige de sig mere med Tømmer-
brug, men glemme dog ikke ganske deres Fædrenesys-
sel Braatebrænding. Granbjergene anses af dem som
de beqvæmste til Rugavling. 16 til 20 Fold høstes
i disse Braater ikke sjældent, en Maade, der i øvrigt
er forbunden med mange og kostbare Arbeider. Lige-
som i Finland betjene Qvænerne sig af Rior til Rugens
Tørkning.

De fleste af Qvænerne ere i bedre Forfatning end
de andre Trysildere. I de store Skovstrækninger, hvor
deres Gaarde ligge, findes mange græsrige Myrer, saa
at de kunne underholde en stor Mængde Qvæg.

En god Del af Qvænerne ere agtværdige Menne-
sker, vel oplyste, besidde megen Tjenstaghed, God-
gjørenhed og Føielighed.

Tungsindighed og Ængstelse synes at være almindeligere paa Finskovene end i andre Egne. Pastor Gadd, Nabopræst i Sverige, siger det samme om Qvænerne i Sotakunta Herred, kaldet af dem selv sydæmæn tauti (Hjertesyge). De, som have raadført sig med mig i denne Anledning, har jeg raadet til Bøn og Hengivenhed til Gud, samt Flittighed og Orden i deres Arbejder.

Foruden Syrblande brygge de undertiden en Sort Øl af Rug istedet for af Malt.

Da de Flestes Gaarde ligge oppe i Bjergene, hvor Jorden er meget stenig, benytte de sig paa Ageren af den saakaldte Tinplov, der ikkuns lidet er forskjellig fra Ahlen, som ogsaa iblandt Qvænerne stedse bliver mere almindelig. De beskjæftige sig mindre med Fiskeri end de øvrige indbyggere, men desto mere med Fuglejagt.

Uden for deres Slægt indgaa de ikke saa ofte Ægteskaber, dog hænder det iblandt, saa at der baade findes Norske boende paa de qvænske Gaarde og Qvæner igjen paa norske. Ellers har jeg bemærket, at en enkelt Qvæn mindre finder sig fornøiet iblandt Trysilderne, end en enkelt Trysilder iblandt Qvænerne. I Skabning og Klædedragt udmærke Qvænerne sig ikke fra Sognets Beboere. I Selskab med de Norske tale Qvænerne Norsk, men aldrig saasart komme de hen i en Vraa førend de strax begynde paa deres Qvænske.

*Uddrag af Budstikken, 4de Aargang 1823. Etats-
raad H. Rosencreutz's Relation om Norges Riges
Tilstand 1699.*

-----Det femte Slags Folk kaldes RugFinner (Qvænerne), Søfinner og Lapper, hvoraf det første Slags, som sig søndenfjelds opholde, ere det allerskadeligste Ukrud for landet, som nogen Tid nævnes kan; thi som de vagere fast omkring i alle Skove og paa Fjeldene, saa fordærve de ikke alene Skytteriet for de rette Landsens indbyggere, men og, hvor man (dog meget uforsvarlig) haver dissimuleret deres slette Forhold, og bevilget dennem Rolighed, der have de paa mange Maader opbrændt de skjønneste og bedste Skove til deres Rug- og Næpebraater, Betjenterne til en ringe Profit, men Kongen, Landet og indbyggerne til allerstørste Skade; thi i Ufreds Tider ere de ikke alene de allerstørste Espioner, men og som de vide alle Gjenveie og Stier i Skovene, saa maa liver fattig Mand frygte sig for deres Overfald, Røven og Tyveri, hvorom forrige Ufreds Tider harvist Exempler, hvorfor jeg uforgribelig allerunderdanigst skulde eragte, at det er høit fornødent, at denne Post ret examineres, og udledes hos hvem Skylden er, at Hans Kongl. Majestæts allernaadigste Forordninger og Norges Lov, om saadant Ukrud ikke at lide, saalidet er efterkommet og iagttaget.

Budstikken, 5. Aargang 1824. No. 86—88. Om det gamle Finmarken (Schøning 592). Oversat af et 1798 udgivet Skrift paa Latin. Upsala, Prof. Neckter (hans dissertatio academica de antiqva gente Troll, udgivet i sex Sectioner i Upsala 1793—99. J. Chr. B.

Hvor langt Finmarken har strakt sig mod Syd i det nuværende svenske Lapland, er ikke let at sige. Qvænerne besadde indtil det 11te Aarhundrede en betydelig Del af svensk Lapland tilligemed tilstødende Landskaber af Norrland, og, om jeg ikke feiler, en Del af Øster-Bolten. De førte Krige med Sigurd Ring (se Norna Gefts Saga); i det 11te Aarhundrede ødelagde Qvænerne, efter Beretning af Adam fra Bremen, der kalder dem Amazoner, en svensk Krigshær, som førtes imod dem af Anund, Kong Emunds Søn, ved at forgifte Brøndene, (se kgl. Rescr. til Amtm. over Finm. Amt af 6 Marts 1750. Finm. Magazin S. 306. Fogtmanns Rescr.-Saml.; cfr. Res. af 20 Aug. 1796). At de vare af svensk Extraction, er fordi de vare indvandrede fra de svenske Lapmarker, hvilket skede i Begyndelsen af det 18de Aarhundrede, ifølge Sporing i Topogr. Journal 6 H. S. 64). Omtrent 100 Aar forhen eller længere tilbage, (cfr. Kraft Norges Besk. 1 D. S. 503) havde de nedsat sig i Trysild og Sør efter saavel paa norsk som svensk Side af Rigsgrænsen, hvor man kalder dem Finner, og hvor de, i det Mindste i Værmland (Tunelds Geogr. over Sverige, 7 Uppl. 2 B. S. 324) have den savolaxiske Dialekt. (Suhm i Fortalen til Ham. Rask, enig Undersøg, om det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs oprind. Side 95). Qvænlands

Grændse mod Øst er ubestemt; mod Vest stødte det til de Norske Landskaber Thrøndelagen og Halogaland, hvilke havde Finmarken mod Nord. Uden Tvivl have de besiddet en Del af Norrland og vort Lapland, hvoraf det vil ses, hvad man maa dømme om Schönings Mening, naar han siger, at hele Lapland indbefattedes under det gamle Norge. Men Qvænerne, som i de næst før og efter Harald Haarfager forløbne Aarhundreder, havde disse Egne e, have aldrig været undertungne af de Norske eller dem underdanige. (Jfr. Ihre om det gamle Qvænland i Schlözers Allg. Nordische Geschichte S. 483. Rasks Oplys. til Othars og Ulfstens Reiseberetninger i det skandinaviske Literatur-Selskabs Skrifter, 11. Aarg. 1815, S. 91, 103). B. (Jessens (eller Stenbuchs) Norges Beskrivelse S. 235).

Uddrag af den i Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie, 6 B. 2 IL 1839, af Hr. Professor R. Keyser givne Fremstilling af Nordmændenes Herkomst og Folke-Slægtskab.

*Fundinn Noregr dvs.: det fundne Norge.
Den vidtløftigere Bearbejdelse:*

Fornjotr havde tre Sønner, Iller, Loge, Kaare. Fra Kaare stammede gennem tvende Led — Jøkul, Snær — Thorre og hans tre Søstre. Thorre var en berømt Konge; han raadede for Gotland (rigtigere Jotland), Kønland og Finnland. Kønernes (Qvænerne) ofrede til ham for godt Aar, det er hos dem Sne og Skiføre. Dette Offer var ved Midvinter, og derfor kald-

tes Maaneden Thorre-Maaned. Thorre havde to Sønner, Norr og Gorr og Datteren Goe.

Den kortere Bearbejdelse:

Fornjotr hedde en Konge, han raadede for Jotland, som kaldes Finnland og Kvenland; det er i Øst for den Havbugt, som gaar ind lige mod Gandvik (det hvide Hav), og som vi kalde Helsingia-Botn (den botniske Bugt).

Norr og hans Følge foretoge Reisen paa Skier; de bagenfor (d. e. i Øst for) Finnmark boende Lapper vilde hindre dem Overfarten, men bortskræmtes ved deres Trolddom, da de saa deres Vaaben og hørte deres Hærskrig.

Derpaa for Norr til Oplandene og fandt paa Heidmørk sin Søster, som Rolf af Bjarge, Svade Jøtuns Søn norden fra Dovre, havde bortrøvet fra Qvænland.

Fortællingen maa saaledes, ligesom den er ældre end Slutningen af det 13de Aarhundrede, paa den anden Side være yngre end Midten af det 12te, noget som ogsaa bestyrkes derved, at Folkenavnet Lapper i dens kortere Bearbejdelse forekommer; et Navn, som ei kan paavises brugt i vort Norden førend i Slutningen af dette Aarhundrede (hos Saxo); og vi feile følgelig neppe ved at antage den for at være sammensat i Tidsrummet ved 1200.

Fornjoturs Rige kaldes Jotland (Gotland i den vidtløftigere Bearbejdelse maa uden Tvivl være en Skriv« eller Læse-Feil), der sættes i Forbindelse, eller (efter den kortere Bearb.) gøres til Et med Finnland og Qvænland d. e. med Landene mellem den botniske Bugt og det hvide Hav. Man finder ikke andensteds disse Lan-

de betegnede med hint Navn; men vel sætte de eventyrlige Sagaer i disse Egne et Rige, Jötunheim, som de have skabt af den saaledes benævnte mythiske Jøtneres Verden, hvilken, ifølge Asalæren, dannede Menneske-Verdens yderste Omgivelse mod Norden. Vi kunne ei betvivle, at det netop er dette Jötunheim, hvilket Fundinn Noregr mener med sit Jotland, og det saa meget mindre, som det senere hen ved Bestemmelsen af Nors Riges Udstrækning udtrykkelig hedder, at det omfattede alt Norges Fastland "nord for Jötunheim".

Tacituses Æstyer er det samme tschudiske Folk, som endnu benævnes Ester, og bor paa Østersøens østlige Kyst i det efter dem opkaldte Estland. Dets Navn er imidlertid aabenbare af tysk Oprindelse og har neppe nogensinde været optaget af Folket selv, hvilket endnu kalder sig: Maa Rahwast dvs.: Landets Folk.

Den tschudiske Folkestamme var da allerede den Gang bosat ved Østersøens østlige Kysler. Men til denne Folkestamme høre, foruden Esterne, ogsaa det nuværende Finlands Beboere. Disse have saa langt op i Tiden, som Historien kjender dem, delt sig i tre Folk: Kareler, i det Tschudiske: Karjalaiset dvs. Hyrdefolk; i det Oldnorske: Kyrialer, i Landets østlige Del, Hæmer (i det Tschudiske Hæmelæiset, som egentlig skal betyde: det vandrige Lands Folk) i dets sydvestlige Del, og Qvæner (i det Tschudiske: Kainulaiset, Lavlandets Folk; i det Oldnorske: Qvenir) i dets nordvestlige Del, i det nuværende Øster-Botten. Alle disse Folk ere paa det nærmeste beslægtede baade indbyrdes og med Esterne, saaledes at de endogsaa tale næsten samme Sprog, kun i noget forskjellige Mundarter (Raskes samlede Afh. 1 D. S. 15 og hans Undersøgelser om det nordi-

ske Sprogs Oprindelse, S. 100). Man maa følgelig slutte, at de ere indvandrede i Landene ved Østersøens Østside paa samme Tid som Esterne, altsaa før Tacitus's Tid; og at Qvænerne igjen af dem have været de fra Østen tidligst indvandrede, det synes deres Bopæles Beliggenhed længst imod Nordvest at vise. Men Qvænernes Navn finder man allerede tidlig at have givet Anledning til Sagnet om et Qvinde-Land, et Amazon-Land i Norden. Paulus Diaconus, som skrev, i 2den Halvdel af det 8de Aarhundrede, omtaler et saadant Sagn; den noget yngre Geograph af Ravenna synes at have kjendt det; ja Adam af Bremen, der skrev i Slutningen af det 11de Aarhundrede, og for øvrigt havde mange gode Efterretninger om vort Norden, drager ikke dette Qvinde-Folks Tilværelse, endog paa hans Tider, i ringeste Tvivl. Det er ikke usandsynligt, at et lignende Sagn allerede paa Tacitus's Tider var i Omløb blandt de tyske Folkefærd, igjennem hvilke han fik sine Underretninger om hine Egne, og at dette har givet Anledning til hans Fortælling om et her buende Folk, der beherskedes af en Qvinde.

Navnet Sitones, som han tillægger Folket, synes at bestyrke denne Formodning. Folke - Navnet Tschuder (Russisk: Czjud) har nærmest hjemme hos Sclaverne. Men med et lignende Navn har uden Tvivl ogsaa Nordmændene og Tyskerne oprindelig betegnet samme Folkestamme i dens Helhed, skjønt de senere, i det Mindste Nordmændene, holdt sig ved de underordnede Folkename, Qvæner, Kyrialer, Ester o. s. v., og glemte det almindelige. I vore gamle Sagaer tillægges nemlig oftere, især naar Talen er om en meget fjern Fortid, Landene overhoved i Øst for Sverige (det nuværende

europæiske Rusland) Navnet SviPiød med Tillæg hin mikla (dvs.: det store) (til Adskillelse fra det mindre, egentlige Svi-thiod), og det forklares som enstydende med Cithia dvs.: Scythia. At Navnet SviPiød i denne Betydning skulde være at udlede af Folke Navnet Sviar kan ei antages; det maa skrive sig fra et andet, i Lyden lignende, hvilket i Tidens Løb ganske er faldet sammen med det mere bekendte. Men her frembyder sig netop Navnet Tschuder, hvis tysk - gotiske Form vi uden Tvivl have, latiniseret og maaske noget forvansket, i det Folke-Navn Tuidi (for Tzuidi?), som hos Jordanes findes i Opregningen af de Folkefærd, som den gotiske Konge Hermanrik i det 4de Aarhundrede efter Christus underlagde sit Herredømme. Det oprindelige, men med Tiden mindre bekendte, Navn Tzuid-Tiod (Tschuder-Folk) have Normændene sammenblandet med det bekendte SviPiøD (dvs.: Svi-Piød (dvs.: Svia-Folk); og af en tilsvarende tysk Form har Tacitus, som gennem Tyskere fik Underretning om Folket, dannet Navnet Sitones. — Det Hele er vist nok kun en Gisningsmen som dog formentlig er bygget paa en ikke ringe Grad af Sandsynlighed.

Tschuderne synes endog under deres Navn at have indbefattet hele den sclaviske Folkestamme, idet de endnu kalde de sclaviske Russer: Vænelæinen dvs.: Væner, Vender-Folk.

Det kan ingen Tvivl være underkastet, at tilapperne engang i den fjerne Fortid have haft hele det nuværende Finland inde, men ere derfra efterhaanden blevne fordrevne mod Norden af dets nuværende tschudiske Beboere, der ere indvandrede fra Syden og Østen, Da de tschudiske Folkefærd, Qvæner, Jemer og Kare-

ler, begyndte at vandre ind, kaldte disse, paa Grund af Landets naturlige Beskaffenhed, de forefundne indbyggere Suomer eller Suomalaiset dvs.: Myrbeboere, og Landet efter dem Suomen maa.

Da de ovennævnte tschudiske Folkefærd havde fæstet Fod i Landet, vedbleve de ikke alene — hvad der var ganske naturligt — at betegne dette ved Navnet Suomen maa, men optog endog som et almindeligt Folkenavn, omfattende alle de tre Grene af den tschudiske Stamme, hvilke der havde nedsat sig, det samme Navn Suomalaiset, hvormed de oprindelig havde betegnet de nomadiske Ur-indbyggere Disse kaldte de derimod fra nu af: Lappalaiset, hvilket i de tschudiske Sprog betegner det yderst boende Folk,

Omtrent ligedan gik det med dette Folks oldnorske Navn. Finland blev upaatvivlelig kaldet saa af Normændene. fordi de først fandt det beboet af virkelige Finner. Men Benævnelsen vedblev, efter at Landet var blevet besat af tschudiske Folkefærd, og selve Folke-Navnet Finnar overførtes efterhaanden paa disse. Da nu Svenskerne fra del 11de Aarhundrede af fik Besiddelser i Finland og vare komne i Vane med urigtigheden at benævne dette Lands tschudiske indbyggere: Finner, saa maatte de have en anden Benævnelse for det Folk, som dette Navn egentlig tilkom. De optog nu det tschudiske Navn Lapper. Normændene derimod have lige til denne Dag ladet de egentlige Finner beholde deres Navn, og derimod benævnet de tschudiske Finlændinger Qvæner. (Lehrbergs Untersuchungen S. 198—227).

Østersøens østlige Kyst ligetil Floden Petskar var beboet af tschudiske Folkefærd, der strakte sig mod

Norden lige ind i det nuværende Finland, hvor de grændsede til de samme nomadiske Finner, der ogsaa vare den norræne Stammes nordlige Naboer.

I det 6te Aarhundrede ere Forholdene ikke forandrede i Hovedsagen paa Østersøens østlige Kyster, og som de tildels ere endnu. Her boede tschudiske Folkefærd ikke alene ved Kysten, men temmelig dybt inde i det nuværende Rusland, hvor de dog senere mer og mer bleve indskrænkede af Slaverne. Imedens Tschuderne indskrænkedes fra de preuiske Kyster, have de paa den modsatte Side, i det nuværende Finland, mer og mer trængt Urindbyggerne, de nomadiske Finlapper, imod det yderste Norden, hvor vi, den Gang som nu, finde dem i de nordligste Egne af den scandinaviske Halvø, som den norræne Folkestammes Naboer.

Da Pytheas paa Østersøens Sydkyst har omtalt Ostiaerne, saa er det sandsynligt, at et Folk, saaledes benævnt, allerede til hans Tider (hans Reiser 330, 300 f. Chr.) har beboet Havkysten, hvor Tacitus 400 Aar senere sætter sine Æstyer, de tschudiske Ester.

Rusland beboes nu og har været beboet langt tilbage i Tiden af finlappiske, tschudiske og slaviske Folkefærd, af hvilke de tvende første høre til en ganske anden Folkeæt end Nordmændene, de sidste ikkun ere langt ude beslægtede med dem.

Tschuderne (Finlændinger og Ester) benævne endnu Svenskerne ruotzi dvs.: Russer og Ruotzalaine (Estisk ruotzolane) dvs.: Russer-Folk, hvorimod de benævne Ruslands slaviske indbyggere Vænelæine dvs.: Vender-Folk. Ruotzalaine og Ruotzalane gjenkjendes i et ældre berømt Folkenavn Roxolaner, Rosolaner, som af den gotiske Konge Her-

manrik lagdes under Goterne, boede i Egnen ved Dnieper. Hermanrik dræbtes af to Roxolaner 374 efter Chr. Roxolanernes Stamme forsvandt med Normændene; Roxolaner ere Russer, Navnet har været brugt af Tschuderne.

I det Nordlige af det Europæiske Rusland var før Begyndelsen af vor Tidsregning en talrig og vidtfor-grenet Folkestamme, Tschuderne, saaledes benævnt af Slaverne og af Normændene o: de om Østersøens østlige Kyst boende Finlændinger (Qvæner, Jemer, Kareler) Ingrer, Ester, Liver og Hovedbefolkningen af Landene i Nord for de store russiske Indsøer og omkring Dvina (i Permien el. Bjarmaland) lige til Siberiens Grændser. Scyther og Tschuder ere oprindelig en og samme Folkestamme; at denne i Landene ved det sorte Hav og Tanais har staat i Berørelse med den Norræne, medens begge vare usplittede, begges Adsplittelse er foregaaet paa en Tid og i en Retning.

Iblandt Herodots Folkefærd er den Stamme, der under de angivne Forholde til Scytherne kan omfatte baade Normænd og Roxolaner som et endnu usplittet Helt, Budinerne (Odins-Dyrkerne). Budinerne i de midterste Volga-Egne stode ikke alene i Berørelse med Scytherne, men Beliggenheden af deres Bopæle, deres Nabo-skab og Forbund med Sarmaterne gjør det begribeligt at de, trykkede fra Østen, kunde gjøre fælles Sag med disse sidste i et Indfald paa Scythernes Enemærker, dels søge Tilflugt i modsat Retning, mod Norden. Herodots Budiner ere den Folkestamme, som Scytherne kaldte Ruotsalane, baade i dens Helhed, medens den boede i Volga-Egnene, og i dens Adsplittelse, da dens ene Gren (Normændene) fandt nye Boliger i vort Norden, den

anden (Grækernes Roxolaner) i Forbindelse med Sarmaterne, og tildels indbefattet under deres Navn, besatte de fordums Scythiske Lande mellem Don og Dnieper.

Vi ere da komne til en Slutning, der, i det den oplyser Sammenhængen mellem Normændenes tschudiske Navn Ruotsolane og det hos de Græske og Romerske Skribentere forekommende Folkenavn Roxolaner tillige forklarer Scythernes Forsvinden fra Egnene ved det sorte Hav. De ere, for at undgaa Trykket af Sarmaterne, efterhaanden vegne mod Norden, og komne til Landene paa Østersøens østlige Side og det Nordlige af Rusland, hvor de have sat sig fast og ere blevne Stamfædre for de der endnu boende tschudiske Folkefærd.

Ere Pytheas's Ostiaier de tschudiske Ester, og disse følgelig i det 4de Aarhundrede før Chr. i deres nuværende Bopæle ved Østersøens Østkyst, saa vinde Formodningen Styrke, thi de tschudiske Ester maa vi antage for Scyther, indvandrede fra sydligere Egne. Omtrent 400 Aar før Chr. er den store Folkebevægelse indtruffen, der førte de Germaniske, Slaviske (Sarmatiske) og Tschudiske Folkefærd til deres nuværende Bopæle i Europa.

-----Indeklemt imellem Tschuderne i Vest og Alanerne i Øst maatte den Norræne Stammes Vei falde mellem Dvina-Floden og de store russiske Indsøer og efterhaanden fere den til Egnene mellem det hvide Hav og den botniske Bugt.

I disse Egne finde vi en urgammel Befolkning af Fin-Lapper, en raa, i nomadisk Jægerliv levende, men dog ukrigersk Folkestamme, i Sprog nær beslægtet

med Tschuderne, og ligesom disse af den turranniske Folkeæt. At denne Stamme engang har havt det nuværende Finland inde, før det besattes af de tschudiske Qvæner, Jemer og Kareler, er utvivlsomt, ligesom og at den, tilligemed andre nærbeslægtede vilde Jæger-Stammer — i den fjerneste Oldtid har været vidt spredt over det nordlige Europa, til hvis yderste Kanter den efterhaanden af andre Folkefærd er bleven fortrængt. Vi kunne, ifølge alt hvad forben er udviklet, ei antage andet, end at finlappiske Folkefærd allerede have flakket om i Dvina - Egnene, da den Norræne Stamme paa sin Vandring fra Østen kom didhen; det er ogsaa let begribeligt, at de vidt adspredte, ukrigerske Hobe af Vilde ei kunde lægge synderlig Hindring i Veien for dens Fremgang. Fides i hine Egne ingen Spor efter hin Stammes Ophold, da er det fordi Opholdet kun har været kortvarigt. Bestandig fremadtrængt af de bag den fremvæltende Folkeskarer og desuden i et Land, hvis natur havde lidet Tiltrækkende for Folk fra sydligere Egne, var det i sig selv ganske rimeligt, at den kun stundede fort i den Retning, hvori den engang var stødt, og hvor Veien stod den mest aaben.

Normændene vare efterhaanden komne paa Nord-siden af Tschuderne, og saaledes var uden Tvivl Forholdet, da begge Folkestammer stødte sammen i det nuværende Finland. Her udbredte Tschuderne sig fra Syden. Det var naturligt, at Normændene, fremfor at indlade sig i en uvis Kamp med disse vist nok stærke og krigerske Folkefærd, foretrak at drage uhindret frem i en nordligere Retning imellem de svage Finlapper. Imidlertid maa en eller anden Begivenhed have foranlediget Svearnes Afsondring fra Hovedstammen, der

fortsatte sin Vandring nord om Bugten igjennem det nuværende Svensk Lapland; i disse Egne kunde Landet ikke i høi Grad friste til et stadigt Ophold, og desuden man vi antage, at de ogsaa i disse Egne snart ere blevne trængte fra Østen af tschudiske Folkefærd, især Qvæernerne.

Toget fra Volga-Egnene til den scandinaviske Halve synes ikke at have kunnet medtage stort over 100 Aar: og vi maa saaledes slutte, at Stammens Hovedstyrke allerede ved Aar 300 før Chr. har naat Kjølen.

I Volga - Egnene havde den rimeligvis for største Delen levet i Nomade Stand, under dens Flytning var ingen Anledning til at forandre denne Levemaade.

Det Strøg, som nu udgjør de svenske Lapmarker, blev liggende som en Grændse imellem Normændene og Tschuderne — en vidtstrakt Ørken, gennemstreift af adspredte Finlappiske Nomade - Familier, der baade fra Vest og Øst foruroligedes af deres krigerske Nahoer. endnu et Aartusinde senere se vi Normændene idelig at drage over Kjølen ind i hine Ørkener for at beskatte Finlapperne og hærje paa Qvæner og Kareler, hvilke dog ogsaa ad samme Veie ikke sjelden gjorde formændene Gjengjeld. (Rasks Afh. 1 D. S. 314).

III.

Forinden det Kongl. Kirke-Departement tilstillede Nordlandenes og Finmarkens Biskop min Side 31—38 anførte underdanigste Ansøgning til Betænkning indhentede det forhenværende Provst og Sognepræst i

Østfinmarkens Provsti, senere residerende Kapellan til Lier *) Fritzners Formening.

Med Hensyn til hvorvidt det qvænske Sprog er nødvendigt som Meddelelsesmiddel mellem Præsterne og deres Menigheder i Finmarkens Amt anfører residerende Kapellan Fritzner, at der dersteds vel findes et ikke ubetydeligt Antal Qvæner, som til forskjellige Tider ere indvandrede; men at disse, paa Grund af at de af egen Drift og efter egen Tilbøjelighed ere indvandrede, ikke kunne have de samme Krav paa nogen særdeles — ved deres særskilte Nationalitet foranlediget — Omsorg, som Lapperne, der maa anses som Landets oprindelige indbyggere.

Men hvad Qvænerne sadledes ikke kunne kræve, det tilsiger dog for en Del kristelig Kjærlighed og sand Statsklogskab at gjøre, hvor det ikkun kan ske uden altfor overdrevne Uleiligheder og uforholdsmæssige Opofrelser. Saalænge det ikke kan miskjendes, at sand kristelig Oplysning indeholder den paalideligste Sikkerhed for et ønskeligt Borgersind hos Landets indbyggere, bør Statsstyrelsen ogsaa medvirke til, at en saadan Oplysning bliver almindelig udbredt, og kan dette for Qvænernes Vedkommende ikke ske uden igjennem deres eget Sprog, bør den kristelige Religionslærer lettes Adgangen til at tilegne sig dette. Men ligesom dette ikkuns er et Nødmiddel og derhos ofte møder store Vanskeligheder, maa Statsstyrelsen ogsaa lade det være sig magtpaaliggende at hæve denne Sprogforskjellighed mellem Landets oprindelige indbyggere og de indvandrede, eller idetmindste deres Efterkommere, hvilket anføres saameget lettere at kunne ske,

*) nu Sognepræst til Vadsø Menighed i Christiansands Stift.

som Qvænerne i Almindelighed bo paa saadanne Steder, hvor de have daglig Omgang med Norske eller Lapper *), og hvor de qvænske Børn med Held kunne undervises i det norske eller lappiske Sprog. Herpaa anfører residerende Kapellan Fritzner selv at have havt de glædeligste Erfaringer, saa at endog Qvænerne selv have erkjendt Gavnligheden af hans Bestræbelser i denne Retning, omendskjønt de i Begyndelsen mødte Uvilje og Modstand hos Enkelte. Navnligen ere mange qvænske Børn af ham blevne forberedede til Konfirmation i disse Sprog efter tidligere at have modtaget Skoleundervisning.

Uagtet residerende Kapellan Fritzner saaledes antager, at man paa ingen Maade bør vedligeholde en qvænsk Nationalitet inden vort Lands Grændser, hvoraf mange baade nærmere og fjernere Ulemper antages at ville blive en temmelig sikker Følge, saa formener han dog, at man heller ikke paa den anden Side bør fordre, at de i en modnere Alder indvandrede skulle kunne blive norske. Vil man derfor ikke aldeles forsømme disses Trang til kristelig Oplysning og Opbyggelse, anser han qvænsk Sprogfærdighed fornøden og ønskelig hos Præsterne i flere af Finmarkens Præstegjeld. Blandt saadanne nævnes Lyngen, Skjervø, Alten-Talvig, Hammerfest og Vadsø, ligesom qvænsk Sprogkundskab ogsaa antages at ville komme til Nytte i de fleste nordenfor Tromsø beliggende Præstekald.

Ved Besættelsen af disse tror han derfor, at der bør tages *noget* Hensyn til Ansøgnernes mulige kundskab ogsaa i dette Sprog.

 *) Dette finder kuns Sted paa Vadsø, se Side 2.

Efterat Sognepræst Stockfleth er bleven gjort bekendt med foranførte af residerende Kapellan Fritzner fremsatte Bemærkninger, har han, i Forbindelse med den i Departementets ovennævnte Foredrag omhandlede underdanigste Ansøgning fra ham, indgivet 2de underdanigste Forestillinger af 28de December 1846 angaaende de heromhandlede Gjenstande. Den ene af disse indeholder underdanigst Forslag om: 1) hvorledes Afholdelsen af offentlige Foredrag over det lappiske Sprogs Studium varigen og hensigtsmæssigen kan realiseres, og 2) hvilke geistlige Embeder for Fremtiden skulle kunne gjøre Fordring paa lappisk Sprogkundskab hos deres vordende Præster. Angaaende det første Punkt har Sognepræst Stockfleth bemærket, at iblandt de flere theologiske Candidater, som i længere Tid have benyttet hans Ophold i Christiania og de af ham udgivne lappiske Bøger for at studere dette Sprog, har Andreas Friis, der er theologisk Candidat med bedste Karakter fra Aaret 1844, bestemt sig til udelukkende at anvende sin Tid til at studere det lappiske Sprog, det med samme nærbeslægtede finlandske (qvænske) og de flere beslægtede Sprog samt disse Folks Historie, Mythologi m. m., Sprog- og Folkeslægter, hvis historiske og philologiske Værd og Vigtighed, saavel i Almindelighed, som navnlig og isærdeleshed for de nordiske Higer stedse mere og mere anerkjendes og gjør sig gjældende, og hvis Studium stedse mere og mere paakræves. Han tilføier derhos, at, naar Friis, som i Begyndelsen af Aaret 1845 begyndte disse philologiske Studier, endnu i 2 Aar uafbrudt og udelukkende anvender sin Tid til disses Fortsættelse under Supplikantens Veiledning, og derefter i Aaret 1849 tiltræder en Reise til Finmar-

hen, svensk Lapmarken og det nordlige Finland, vil han i Løbet af ovennævnte Aar have erhvervet sig den nødvendige saavel theoretiske som praktiske Kyndighed for i Tilfælde, at afløse Supplikantens offentlige Foredrag ved Universitetet i de omhandlede Lærefag.

I den anden ovenfor nævnte underdanigste Forestilling har Sognepræst Stockfleth nærmere omhandlet Qvænerne og de qvænske Sprogforholde i Finmarkens Amt. I denne Anledning anfører han foreløbig, at der ved Bedømmelsen af disse Forholde maa tages Hensyn til, at Amtet er en Grændseprovinds, omringet af Sveriges og Ruslands qvænske Provindser, med hvis indvaanere Norges Qvæner leve i uafbrudt og umiddelbar Forbindelse, hvoraf alter følger, at Sammenstød og Krydsning af disse Rigers Mennesker og Sprog er uundgaelig, ligesom det paa Grund heraf maa anses for en absolut Umulighed, at det qvænske Sprog i Finmarken kan uddø eller fortrænges. Efter dernæst at have paapeget den Liberalitet og Velvilje, som baade den svenske og russiske Regjering lade Qvænerne og deres Sprog vederfares, saavel i Kirken og Skolen som i det daglige Liv, hvad enten der ere faa eller mange ikke qvænsktalende Medlemmer af Menighederne, — Noget, som formenes at burde tages til Eftertanke og under Overveielse af Normændene ved deres Bedømmelse og Behandling af Qvænerne og deres Sprog, — gaar Sognepræst Stockfleth over til at fremstille de i Norge værende Qvæners stilling til den norske Stat, deres Karakter og øvrige Forhold, hvoraf Departementet skal tillade sig underdanigst at fremhæve Følgende: At betragte og behandle Qvænerne i Finmarkens Amt blot som Fremmede, til hvilke Norge ikke staar i

noget nærmere Forpligtelsesforhold, er mindre rigtigt; i flere Generationer har nemlig dette Folk været i Landet, ja mange af dem ere endog meget ældre i Amtet end de Norske; Qvænerne ere frivilligen indvandrede til Finmarken, en stor Del af den norske Befolkning blev opsendt. Over i et Aarhundrede ere Qvænerne Aar efter andet blevne optagne som norske Borgere og indskrevne i norsk Mandtal uden at kunne et norsk Ord, samt uden anden Forpligtelse i den Henseende end at betale Tingtolk. De ere desuden ikke uden Fortjeneste af Amtet, idet de ligefra deres Ankomst have bidraget til den norske Stats og Statskirkes Velvære og Opretholdelse. De have selv overtaget alle Omkostninger ved deres Børns Undervisning i deres Modersmaal, medens de ved Siden heraf have bidraget til de faste Skoler, hvilket alene er kommet Normændene tilgode. Britisk Generalkonsul Crowe, der i en lang Række af Aar har opholdt sig i Finmarken, her skildret Qvænerne som et opvakt, virksomt, Industrielt og sparsommeligt Folk, uden hvis Hjælp intet Foretagende, som er afhængigt af Haandarbeide, det være sig Bjergværksdrift, Spidsbergfangst eller hankfiskeri, kan drives med noget Held, — ligesom ingen Samling af den arbejdende Klasse — det være sig Engelske, Norske eller af et andet Folk — i det Hele kunde have opført sig bedre end den qvænske Arbeidsstyrke.

Paa samme Maade bedømmer ogsaa Sognepræst Stockfleth efter et snart 22aarigt Bekjendtskab Qvænerne, idet han tilføier, at de i moralsk og fysisk Kraft staa over baade Lapperne og mange af Finmarkens norske Befolkning, ligesom de ogsaa lægge for Dagen en betydelig Grad af Selvfølelse. Naar deres

Sprog vederfares samme Anerkjendelse og liberale Behandling som i Nabostaterne, vil denne Kraft og Selvfølelse hindres fra at udskeie og gives en for Statssamfundet rigtig og heldig Retning, medens det derimod er at befrygte, at Qvænerne, hvis de norske Præster ikke, ligesaavel som de svenske og russiske Nabopræster, lægge sig efter deres Sprog, — ville anse sig nødsagede og berettigede til selv at sørge for deres Kirke- og Skoleanliggender og løsrive sig mere eller mindre fra den norske Statskirke. Qvænerne, hvis Antal i Amtet er 2,687, bo ikke Enkelte hist og her, men samlede paa enkelte Steder, hvor de derfor ogsaa i Henseende til Antallet have Overvægten. Som Følge heraf have de ikke alene gjennem flere Generationer vedligeholdt Sprog og Sæder, men endog for en stor Del overført deres Sprog paa deres Naboer. I flestes Præstegjeld, hvis Befolkning udgjør 2,316 Mennesker, hvoraf 436 ere Qvæner, 1,460 Lapper og 420 Norske, tales saaledes det qvænske Sprog baade af Normænd og Lapper. Derimod have Qvænerne meget vanskeligt for at lære det norske Sprog, og navnlig at tilegne sig det i den Grad, at de i samme kunne fatte saa abstrakte og høie Lærdomme som den hellige Skrifs. Qvænernes Kjærlighed til deres Fædres og Mødres Tungemaal er derhos i sin Grund ligesaa agtværdig og ærværdig som Normændenes og Svenskernes til deres, og det er saa langt fra, at en venskabelig og liberal Agtelse for Qvænernes Tungemaal fremkalder eller nærer deres Overmod, Trods eller Stivsind, at en saadan Fremgangsmaade stedse har havt en velgjørende Indflydelse paa deres Gemyts Bøielighed, samt fremkaldt en forhøiet Lydighed. Idet Sognepræst Stockfleth saa

ledes antager, at hverken Qvænerne eller deres Sprog lader sig uddrive eller udelukke fra Finmarken, hvor de ikke have foranlediget nogen uretmæssig Fortrængsel af Landets oprindelige Indvaanere, — anfører han til Slutning, at Nødvendigheden af at benytte Qvænernes Sprog, allerede er fra offentlige Autoriteters Side bleven erkjendt, dels derved, at der skaffes dem Skolelærere, der kunne tale baade Qvænsk og Norsk, naar de selv ville bidrage dertil, dels derved, at Eden og dens Forklaring, som ikke engang deres Tingtolke kunde giengive i det qvænske Sprog, er foranlediget oversat paa Qvænsk, samt udgiven i Trykken og fordelt.

I Henhold til det Anførte har Sognepræst Stockfleth underdanigst foreslaaet, at det paa den Maade og i de Udtrykke, som det naadigst maatte behage Hans Majestæt, maa blive offentligen kundgjort, at qvænsk Sprogkundskab vil komme i naadigst Betragtning ved Ansættelse i følgende geistlige Embeder:

- 1) I Østfinmarkens Provsti: Vadsø og Næsseby Præstegjeld.
- 2) I Vestfinmarkens Provsties samtlige Præstegjeld.
- 3) I Tromsø Provsti: Tromsø, Lyngen og Skjervø Præstegjeld.

Tromsø Biskop har paa given Anledning i det Væsentlige ytret Følgende:

Med Hensyn til Qvænerne ytrer Biskoppen sig aldeles paa samme Maade som residerende Kapellan Fritzner, med hvilken han ogsaa er enig i, at der for efternævnte Sognekalds Vedkommende bør tages noget Hensyn til Ansøgnernes kundskab i det qvænske Sprog, nemlig:

Vadsø og Næsseby Præstegjeld i Østfinmarkens

Provsti; Kistrands, Hammerfests og Alten-Talvigs Præstegjeld i Vestfinmarkens Provsti; Skjervø, flestes og Tromsø Præstegjeld i Tromsø Provsti. Sluttelig bemærker Biskoppen, at det anses af Vigtighed, at der afgives naadigst Bestemmelse om, naar norsk og naar lappisk eller qvænsk Gudstjeneste skal afholdes i de Kirker, hvortil sogne baade Norske, Lapper og Qvæner, og hvor Præsterne kunne prædike i alle 3 Sprog eller 2 af disse. Han befrygter nemlig, at, saalænge ikke faste Bestemmelser have, ville Flere reise til Kirkerne for at overvære Gudstjenesten paa de Dage, da den holdes i et Sprog, som de ikke forstaa, og saaledes blive skuffede i deres grundede Haab om Opbyggelse. Saadanne Bestemmelser antages vel at burde fastsættes særskilt for de enkelte Kald i Forhold til de flere eller færre Menighedslemmer, der forstaa dette eller hint Sprog og til hvor ofte Gudstjeneste holdes i Kirken m. M.; men i Almindelighed kunde dog bestemmes, at i de Kirker, hvortil sogne flere baade norsk og lappisk Talende, skulde i Analogi med N. Lovs 2—1—5 holdes Gudstjeneste i det lappiske Sprog paa den anden af Højtidsdagene, paa Løverdage, samt paa Dagen før Christi Himmelfartsdag og Bededag, paa alle de øvrige Helligdage derimod i det norske Sprog. Er der flere Qvæner i Menigheden, og Præster kan Qvænsk, bør Gudstjeneste holdes i dette Sprog, istedetfor paa lappisk, hver 3die Løverdag, dog oftere eller sjeldnere, eftersom Qvænernes Antal forholder sig til Lapperne. Forsaavidt de Norske maatte befindes herved at blive formeget begunstigede, bemærkes, at disse ere vant til og formentlig ifølge Lovgivningen berettigede til at fordre Gudstjeneste afholdt i deres Sprog hver

Søn- og Helligdag, ligesom man ved en saadan Bestemmelse ikke berøver Lapperne eller Qvænerne Noget, som de før have havt, men derimod giver dem, hvad de tidligere have savnet.

Det Kongl. Kirke - Departements underdanigste Indstilling til hans Majestæt Kongen.

I Indstillingen, der omfatter saavel de lappiske som qvænske Forholde, anfører Departementet:

Under sin Syslen med det lappiske Sprog og med særligt Hensyn til Forholdene i Finmarken, kom Sognepræst Stockfleth imidlertid mere og mere til Overbevisning om Nødvendigheden af ogsaa at lægge sig efter det Qvænske eller finlandske, hvorfor han, efter dertil ved naadigst Resolution af 16de Juli 1838 at være bleven tilstaaet 300 Spd., i denne Hensigt foretog en Reise over Stockholm til Helsingfors i Storhertugdømmet Finland, hvorfra han — efter 3 a 4 Maaneders Fraværelse — ifølge med 2de Finlændere, hvis Hjælp han agtede at benytte for at erhverve den fornødne praktiske Øvelse i Sproget, atter begav sig til Christiania for at forisætte sin tidligere Virksomhed og i Forbindelse hermed tillige Studiet af det qvænske Sprog. Saavel under dette som under sine senere Ophold i Christiania har Sognepræst Stockfleth desuden givet Veiledning i det lappiske Sprog til Studerende, af hvilke enkelte senere ere blevne ansatte som Præster i Finmarken.

For aldeles at kunne opoffre sig for Studiet og Bearbejdelsen af det lappiske og de dermed beslægte-

de Sprog, samt for fri og uhindret af et særskilt Kalds Pligter at kunne virke for det lappiske Folks Vel i det Hele, ansøgte Sognepræst Stockfleth i Aaret 1839 om Afsked i Naade fra Lebesby Sognekald, samt om i 8 Aar naadigst at blive tilstaat en fast aarlig Løn af det Offentlige, stor 1,200 Spd., foruden et Reiestipendium i de 4 første Aar.

Efterat denne underdanigste Ansøgning var bleven indvilget ved naadigst Resolution af 11te Septbr. 1839, navnlig saaledes, at der tilstodes barn i 8 Aar, regnede fra 1ste December 1838, en aarlig Løn af 1200 Spd. og i 4 Aar, regnede fra 1ste December 1839, et aarligt Reiestipendium af 300 Spd., forlod Stockfleth i Juli Maaned 1840 Christiania. Fra denne Tid indtil Marts Maaned 1845 har han under idelige Reiser, dels i de svenske Lapmarker og russisk Finland, dels i Finmarken og de Egne af Nordland og Thronhjems Stift, hvor der fandtes Lapper eller Qvæner, uafbrudt været beskjæftiget med disses Undervisning og navnlig med at gjøre dem bekjendt med det nye Skriftsprog, med at veilede deres Præster og Skolelærere i Sproget, samt i det Hele med at sørge for det lappiske og qvænske Folks Oplysning og aandelige Vel, idet han ved Siden heraf har udvidet sine egne saavel theoretiske som praktiske kundskaber i Sproget m. V. Efter sin Tilbagekomst til Christiania har han fortsat sine literære Arbeider, og navnlig forberedet Udgivelsen af et lappisk Lexikon og Bibelen i det lappiske Sprog, af hvilken sidste nogle Bøger i Aaret 1849 kunne ventes at ville udkomme i Trykken paa det norske Bibelselskabs Bekostning. Ligeledes har han fremdeles givet Enhver, der har ønsket det, veiledning i

bemeldte Sprog, siden Begyndelsen af 1846 saavel ved offentlige Foredrag paa Universitetet som ved privat Undervisning hjemme i sit Hus, denne Undervisning, hvortil har været anvendt 8 a 10 Timer ugentlig, og som har været benyttet af et Antal indtil 18, dels Kandidater, dels yngre Studerende, har været Indrettet saaledes, at han i visse Timer har foredraget Sprogeis Grammatik, Folkets Historie og Mythologi og i andre Timer hjemme i sit Hus meddelt den mere detaillerede Undervisning ved at overhøre Pensa i Grammatiken med Øvelser i Læsen, Oversættelse o. s. v., hvorved de Studerende have været fordelte i Partier fra 1 til 4 ad Gangen.

Ved naadigst Resolution af 29de December 1838 er til 2de Finlænderes Ophold i Christiania bevilget 200 Spd.

Forinden Departementet gaar over til punktvis at omhandle de ovenanførte Forslag, skal man tillade sig endvidere at forudskikke den almindelige Bemærkning, at det, efter de fremkomne Erklæringer, maa anses i og for sig rigtigt, og derhos efter den Maade, hvorpaa Departementet vil tillade sig at foreslaa Sagen ordnet, heller ikke i andre Henseender kan vække nogen Betænkelighed, at lade de Foranstaltninger, der blive at træffe for Lapperne, ogsaa omfatte Qvænerne og deres Sprog, hvilket for Fremtiden ikke vil paakræve nogen særskilt pekuniær Opoffrelse, blandt Andet med Hensyn til at dette Sprog har en Literatur.

4) At der for Fremtiden afholdes *offentlige Foredrag* over det lappiske og *qvænske Sprog*, maa ogsaa Departementet anse som en uafviselig Nødvendighed, hvis man ikke vil udsætte sig for at disse

Sprog efterhaanden skulle komme til at tælle færre og færre Dyrkere blandt de theologiske Studerende, navnlig i Tilfælde af, at Udsigterne til geistlig Befordring maatte blive bedre, end de for Tiden ere. Man tror i saa Henseende — med Henvisning til de forudskikkede almindelige Bemærkninger — at kunne indskrænke sig til her at ytre, at det ingenlunde er at vente, at Mænd, hvem ikke særegne interesser bestemme til at søge Ansættelse i Rigets nordligste Egne, skulle foretrække — naar Veiledning ei bydes — allerede her at paabegynde disse Sprogs Studium, da det dog vel er klart, at det maa koste langt større Ans trænge i fornøden Grad at tilegne sig Sproget alene ved Hjælp af literære Hjælpemidler, end naar Vedkommende tillige samtidigt kunne have Anledning til at høre det tale og selv at øve sig deri. Departementet kan intet Væsentligt have at bemærke ved den Maade, hvorpaa de sagkyndige Mænd, hvis Dom ovenfor er refereret, have tænkt sig Anordningen af Foredragene i Fremtiden. Saa vist som det nemlig maa anses at være, at de heromhandlede 2de Sprog maaske mere end andre kunne tiltrænge videnskabelig Bearbejdelse, saa klart forekommer det Departementet, som allerede antydet, at det vilde være ønskeligt, om ikke nødvendigt, for at Øiemedet kan opnaaes, at de Studerende erholde Anledning til at høre Foredrag i praktisk Retning og Øvelse i at tale Lappisk og Qvænsk. Det er dog neppe Tiden nu at indlade sig paa nøiere at drøfte de Foranstaltninger, som i Fremtiden maatte være at træffe, og det saameget min-

dre, som man formentlig netop i en Materie som denne kan behøve forud at indsamle al den Erfaring, som herefter maatte kunne vindes, indtil Sagen tiltrænger endelig at anordnes. Departementet sigter herved til, at Sognepræst Stockfleth endnu i nogle Aar har tilbudt sin Medvirkning til den af ham med saa megen Varme omfattede Sags Fremme, samt at det i dens nærværende stilling vel maa være en Selvfølge, at der ikke kan blive Spørgsmaal om at overlade Foredraget af de heromhandlede Sprog, navnlig det lappiske, til hvis Studium der endnu savnes de tarveligste literære Hjælpebidler, til nogen Anden end Sognepræst Stockfleth selv, Forinden denne har kunnet fuldføre sine Arbejder i sidstnævnte Retning, fornemmelig de lexikographiske, og af hvilket saaledes forøvrigt ogsaa Tiden for Udførelsen af den af ham paatænkte nye Missionsreise til Finmarken i et hvert Tilfælde antages at maatte blive afhængig. Men først naar Sognepræst Stockfleths saaledes betingede midlertidige Docent - Virksomhed er ophørt, hvilket Departementet forudsætter ikke vil ske paa længere Tid, antages Foredraget af det lappiske og qvænske Sprog at tiltrænge nogen nærmere endelig Anordning. Naar Departementet efter disse Bemærkninger gjentager, hvad man ved en tidligere Leilighed har tilladt sig at ytre, nemlig at der er al Grund til at skjænke Sognepræst Stockfleths Forslag en Tillid, som ikke hidtil er bleven skuffet, samt at hans Sagkundskab og hans interesse for sit Værk maa fremdeles være tilstrækkelig Borgen for, at den af ham lagte Plan

til dets Fortsættelse er hensigtsmæssig, hvilket derhos ved den af vedkommende Biskop afgivne Erklæring maa ansees hestyrket, haaber Departementet at have tilstrækkelig begrundet sit nedenstaaende Forslag om, at det skal overdrages Sognepræst Stockfleth i det af ham nævnte Tidsrum at vedblive sin Virksomhed for det Første ved at bearbejde Sproget, samt ved at afholde offentlige Foredrag over samme, uden at der tillige for Tiden afgives nogen nærmere Bestemmelse betræffende hans Virksomhed. Skulde han inden Udløbet af dette Tidsrum uden Hindring i andre Henseender kunne foretage den paatænkte Missionsreise til Finmarken, hør han vistnok understøttes til at realisere denne Plan, hvoraf der med saameget større Grund maa kunne ventes gavnlige Resultater, som han allerede er i Besiddelse af et udbredt Bekjendtskab til Forholdene blandt den lappiske og qvænske Befolkning i Tromsø Stift. Men for Tiden finder Departementet det uforløbet herom nærmere at udtale sig eller foranledige nogen udtrykkelig Bestemmelse afgiven. Da det ikke kan betvivles, at Sognepræst Stockfleth i Iver for sit Værk vil offere dette sin udelte Virksomhed, og han nu endog midlertidigt vil komme til at overtage Funktioner, der nærmest kunne sammenlignes med en Universitetslærers, vil det formentlig falde af sig selv, at man ikke unddrager ham nogen Del af den aarlige Understøttelse af Oplysningsvæsenets Understøttelsesfond, som hidtil har tilflydt ham, samt at denne maa blive at regne fra det Tidspunkt af, da hans tidligere Tjeneste egentlig

udløb, uden at dette har medført nogen Afbrydelse i hans Virksomhed, som tvertimod er stadigt fortsat netop i den Retning, den for Fremtiden er tænkt at skulle have.

Forøvrigt skal Departementet med Hensyn til den ovenfor nævnte Cand. theol. Friis tillade sig at oplyse, at der af det til Stipendier i Overensstemmelse med Universitetsfundatsens § 48 bevilgede Beløb er tilstaat ham en Understøttelse af 200 Spd. aarlig for at lægge sig efter de heromhandlede Sprog, hvilket Stipendium han formentlig kan ventes at ville beholde, indtil han har erhvervet sig de fornødne Kundskaber for at kunne, i Tilfælde, afløse Sognepræst Stockfleth som Docent. Nogen særskilt Bevilling i dette Øiemed antages saaledes ialfald for Tiden ikke under nogen Forudsætning at paakræves. Skulde der imidlertid desuagtet opstaa Spørgsmaal om i næste Budgettermin at tilveiebringe Midler hertil, samt forsaavidt det fremdeles maatte blive anseet nødvendigt, at Candidat Friis foretager en Reise til Finmarken, svensk Lapmarken og Finland, antager Departementet, at de i saa Henseende fornødne, formentlig mindre betydelige Beløb, ville kunne bevilges som midlertidige eller tilfældige Udgifter, uden at nogen Bestemmelse desangaaende nu tages.

2) Forsaavidt det er anseet nødvendigt eller hensigtsmæssigt ogsaa gennem *særegne Befordringsregler* at fremvirke den Tingenes Tilstand, at, saavidt muligt, ethvert Kald, hvor den lappiske eller qvænske Befolkning har nogen Betydenhed, kunde

blive betjent af Præster med Kundskab i denne Befolknings Sprog, skal Departementet tillade sig foreløbigt at bemærke Følgende: Uagtet de Bestemmelser, hvorved Præster i Finmarken og de mindre Nordlandskald i sin Tid bleve givne naadigst Tilsagn om, at deres Tjeneste sammesteds skulde give fortrinlig Ret til anden Ansættelse, ved en kongelig Resolution af 23de April 1838 ere ophævede som mindre fornødne efter de senere indtraadte Forholde og Omstændigheder, ere dog de lignende Tilsagn forblevne staaende ved Magt. hvorefter Ansættelse i enkelte andre Poster, navnlig ved forskjellige Undervisningsanstalter, skulde medføre Fortrinsret for deres indehavere til at anses udenfor Ordenen med Hansyn til Adgang til Befordring. Endvidere er det naturligvis en Følge af Tingenes almindelige Gang, at endel smaa og besværlige Kald, navnlig i Tromsø Stift, kun attraas af enkelte af de flere omtrent samtidige theologiske Candidater, og at det derfor ikke sjelden ogsaa nu er Tilfældet, at disse, naar de senere konkurrere om anden Befordring, have et meget forskjelligt Antal Embedsaar m. V. at paaberaabe sig, uden at man just er berettiget til at tilkjennde de forsaavidt i formel Henseende bedst berettigede den største Dygtighed. Departementet har en stadig Erfaring for, hvor yderst vanskeligt det er at forene deslige Tilsagn eller andre særegne Befordringshensyn med Billighed mod dem, som, ofte paa Grund af rent tilfældige Omstændigheder, ikke have lignende Hensyn at paaberaabe sig, og man tror derhos ubetinget at maatte erklære, at

man anseer al anden Afvigelse fra de almindelige Konkurrenceforholde, end den, der er begrundet i erkjendt Dygtighed for den *ansøgte* Post, for meget mislig. Det kan efter Departementets Formening ikke benægtes, at det vilde være en Tilbagegang til et uheldigt Forhold, hvis der nu biofastsat, at en Præst i visse udpegede Kald, fordi han i sin Tid havde tilegnet sig lappisk eller qvænsk Sprogkundskab, skulde have anden fortrinlig Adgang til Befordring derfra, end den, han kan søge i udvist Virksomhed og Dygtighed for det nye Embede, han attraar. Da man derhos tror at kunne godtgjøre, at Tilsagn herom ialfald for Tiden ikke kan behøves for at fremme det Øiemed, hvorom her handles, skulde Departementet være af den Formening, at der ikke, saaledes som formentlig er tilsigtet af residerende Capellan Fritzner og Tromsø Biskop, bør blive Spørgsmaal om en Foranstaltning som den nysnævnte. Under de nærværende Forholde er Konkurrencen om geistlig Ansættelse saa stærk, at det maa ansees som en Undertagelse, naar en theologisk Candidat med bedste Charakter opnaar endog et af de ringeste geistlige Embeder — selv i Tromsø Stift — Forinden han har naat 30 Aars Alderen, eller Candidater med ringere Charakter før de ere blevne 35 til 40 Aar gamle. endnu behøves derfor visselig ikke mere til at opmuntre Studiet af det lappiske og qvænske Sprog, efterat offentlige Foredrag over disse ere anordnede, end at bringe til offentlig Kundskab, at der til Besiddelsen af Færdighed i disse Sprog vil blive taget særligt Hensyn ved Be-

sættelsen af vedkommende Embeder. Idet man saaledes vil indskrænke sig til underdanigst at andrage paa Meddelelsen af et naadigst Tilsagn som det nysantydende, skal man med Hensyn til Spørgsmaal om, hvorvidt Kundskab i Lappisk og Qvænsk bør opstilles som en ubetinget Fordring til dem, der ansættes i visse Kald, eller for samtlige Kalds Vedkommende, hvorom der her er Spørgsmaal, alene ansees som en anbefalende Egenskab hos vedkommende Ansøgere, tillade sig underdanigst at ytre, at ligesom Departementet, i Henhold til hvad man ved en tidligere Leilighed har anført, fremdeles anser det tvivlsomt, hvorvidt der er retlig Adgang til ved en almindelig naadigst Resolution at gjøre noget Tillæg til de lovmæssigen bestemte Kvalifikationer for en vis Art af Embeder, saaledes maatte det vel i ethvert Tilfælde erkjendes at være det i formel Henseende Rigtigste og mest Passende, at en saadan yderligere og ueftergivelig Fordring til Aspiranterne til visse Embeder gjordes gjældende ved Lov. Men at bevirke en saadan Lov udgiven, vilde formentlig allerede af den Grund være lidet hensigtsmæssigt, da de Forholde, hvorom her handles, tildels ere meget afvexlende. Og om man derhos end gaar ud fra, at der intet vilde være til Hinder for at gjøre en saadan Fordring til Ansøgerne gjældende alene i Kraft af en almindelig afgiven naadigst Resolution, saa har dog Departementet ikke i Sagen selv kunnet finde tilstrækkelig Grund til at anbefale en saadan Forholdsregel truffen, idet man maa anse den dels ufornöden for Øiemedet, dels skadelig i

andre Henseender. Departementet maa med Hensyn hertil være enigt med residerende Capellan Fritzner i, at Motivet til en saadan Forholdsregel, en speciel Varetagen af den lappiske og qvænske Befolknings Tarv, ingenlunde medfører, at de særegne Fordringer til Vedkommende stilles saaledes, at man udsætter sig for at tabe mere i andre Henseender end man vinder derved, at Ansøgerne om et givet Embede ere i Besiddelse af den titnævnte Sprogkundskab. Ogsaa Departementet befrugter, at Saadant vilde kunne blive Tilfældet, naar middelmaadige Subjekter, der havde undladt at erhverve sig gode theologiske Kundskaber, vidste, at de som fremtidige Aspiranter til visse opgivne Kald kunde bøde paa denne Forsømmelse ved i nogen Tid at lægge sig efter Lappisk eller Qvænsk, og at de alene paa Grund heraf vilde kunne fortrænge de dueligste Medansøgere, som først efter deres Ansættelse vilde kunne tilegne sig Sprogkundskaben. For Øiemedet formenes det ialfald for Tiden at være fuldkommen nok, at det naadigst gives tilkjende, at efter en vis Tids Forløb vil der blive lagt særdeles Vægt paa oftnævnte Sprogkundskab ved visse Embeders Besættelse. Ogsaa en saadan Bestemmelse vil vel forsaavidt vække Theologernes Opmærksomhed, som de ville finde de almindelige Promotionsembeders Antal indskrænket derved, at de fleste af dem i Regelen ikkun vilde kunne falde i deres Lod, som ere i Besiddelse af en Sprogfærdighed, hvorpaa der hidtil ikke har kunnet lægges særegen Vægt. Men nogen retfærdig Misnøie vil Foranstaltningen dog

ikke kunne fremkalde, naar Bestemmelsens Form ikke udelukker Muligheden af, at Hensyn til Sprogfærdigheden kan opveies af andre Kvalifikationer, og naar desuden Adgang er aabnet Enhver til at høre Foredrag over Lappisk og Qvænsk, samt Forandringen først indtræder efter et vist Tidsrums Forløb. At Terminen, fra hvilken det nye Befordringsprincip skal tage sin Begyndelse, sættes til 1ste Januar næste Aar, finder Departementet ikke at kunne vække nogen Betænkelighed, saavel fordi Kundskab i bemeldte Sprog efter Departementets Forslag ikke vil blive noget aldeles Afgjørende, som fordi allerede de hidtil befulgte Regler maa have vist Vedkommende, at de kunne have Nytte af at ofre nogen Tid til Studiet af det lappiske Sprog, over hvilket Sognepræst Stockfleth desuden allerede har paabegyndt sine Foredrag i Forventning om Bifald til hans Plan.

Den Prøve, som de Studerende skulle underkaste sig, anlager Departementet at burde, ligesom Universitets-Examina, være offentlig og aflægges for den ansættendes Lærer i Lappisk og Qvænsk med Censorer. Hvilke Fordringer der i saa Henseende skulle opstilles og hvorledes denne Examen i det Hele bør Indrettes, antages at maatte blive nærmere at bestemme i et udfærdiget Reglement. Man formener, at det passende kan overlades til Departementet, efter indhentede nærmere Erklæringer fra Sognepræst Stockfleth og andre Sagkyndige, at anordne det i heromhandlede Henseende videre Fornødne, hvortil man saaledes vil

tillade sig at andrage om at blive meddelt naadigst Bemyndigelse.

Det vil af de ovenanførte Erklæringer erfares, at der har hersket nogen Meningsforskjel om, hvilke Kald der skulde blive at fremhæve som de, der gjøre Fordring paa lappisk eller qvænsk Sprogkundskab for deres Indhavere. Departementet har dog saameget mindre fundet nogen Betænkelighed ved i saa Henseende i det Hele at holde sig til Sognepræst Stockfleths Forslag, som det ikke alene maa forudsættes, at han fremfor nogen Anden er nøie bekjendt med Forholdene paa de forskjellige Steder, men ogsaa den foreslaaede offentlige Kundgjørelses Form vil levne Adgang til at tage et, Forskjelligt Hensyn til Sprogkundskaberne, eftersom den lappiske eller qvænske Befolkning er talrig eller ikke i Forhold til Stedets øvrige Folkemængde, og det derhos ikke kan skade, men tvertimod med Hensyn til den forventede almindelige udbredte interesse for disse Sprogs Studium blandt Theologerne, maa anses gavnligt, at mange Kald ere nævnte, om end deriblandt findes enkelte, hvor det maaske kunde forsvares, næsten at se bort fra hint Befordringshensyn, f. Ex. fordi den lappiske eller qvænske Befolkning maatte befindes at være liden eller at burde og uden Vanskelighed at kunne modtage Undervisning i det norske Sprog. Til paa Forhaand at skjelne saadanne Kald fra de øvrige til nærmere Underretning for kommende Ansøgere, savner Departementet de fornødne detaljerede Oplysninger, som derimod, i Tilfælde, ville i Fremtiden kunne tilveiebringes, Forinden vedkommende Embeder kundgjøres ledige.

Departementet kan af samme Grund heller ikke for Tiden nærmere udtale sig om den af Tromsø Biskop som hensigtsmæssig paapegede Foranstaltning, at faa bestemt, i hvilke Kirker og hvor ofte Gudstjenesten skal forrettes i lappisk eller qvænsk Sprog, hvorom det heller ikke for det Første kan være af interesse at erholde Bestemmelser.

I Henhold til det Foranførte, der af Statsraadets øvrige Medlemmer i det Væsentlige tiltrædes, indstilles underdanigst:

- 1) At det naadigst befales offentligt kundgjort, at fra 1ste Januar 1849 vil der ved Besættelsen af de geistlige Embeder i efternævnte Distrikter blive taget særligt Hensyn til de Ansøgere, der, overensstemmende med et af Departementet for Kirke- og Undervisningsvæsenet approberet Reglement, have for den i det lappiske og qvænske Sprog ansatte Lærer med Censorer aflagt tilfredsstillende Prøve paa, at de besidde Kundskab i bemeldte Sprog. Disse Distrikter ere: samtlige Præstegjeld i Øst- og Vestfinmarkens Provstier, samt i Tromsø Provsti Pastoraterne Tromsø, Lyngen og Skjervø;
- 2) At der af Oplysningsvæsenets Understøttelses-Fond naadigst tilstaaes Sognepræst N. I. C. V. Stockfleth, geistligt Medlem af Nordstjerne-Ordenen og Ridder af Dannebrog - Ordenen, en aarlig Understøttelse af 1,200 Spd. for i en Tid af 5 Aar fra 1ste December 1846 at regne at fortsætte Bearbejdelsen af det lappiske Sprog mod at han ved Siden heraf og om fornødiges indtil Udgangen af

bemeldte 5 Aar overlager Foredraget af det lappiske, qvænske og de dermed beslægtede Sprog.

Forestaaende Indstilling er af Hans Majestæt naadigst bifaldt den 24de Februar 1818.

